БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ИЮНЬ 23 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 149 (5553).

Өртээ 2 көп,

Космостуң маадырларынга алдар

Совет улустуң өндүр улуг тиилелгезин, подполковник В. Ф. Быковскийниң башкарып чорааны «Восток-5» болгаш делегейде бирги херээжен космонавт эш В. В. Терешкованың башкарганы «Восток-6» деп корабль-спутниктерниң космоска кады үр ужудуушкунун хандырган эртемденнерниң, инженерлернин, техниктериң болгаш ажылчыннарның шылгарангай маадырлыг чоруун демдеглээри-биле ССРЭ-ниң Камгалал министриниң дужаалын ёзугаар: 1963 чылдың июньнуң 22-де бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, маадыр хоорайларга артиллерияның 22 дааштаашкыны-биле ёзулал кылган.

• • •

Дүүн, бистиң чурттун найысылалы — Москва космостуң маадырларын байырлалдыы-биле уткуп алган. Анаа холбаштырган, Москваның ажылчы чоннарының митингизи Кызыл шелге болган.

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1963 чылдың июнь 21-де Төп Комитеттиң Пленумунга СЭКП ТК-ның секретары эш **Л. Ф. Ильичевтуң** «Партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелин чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн.

Эртенги хуралга санал берген эштер болза: **П. А. Сатюков** («Правда» солуннуң кол редактору), **К. А. Федин** (ССРЭ-ниң чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары), **В. В. Гришин** (ВЦСПС-тиң даргазы), **Н. К. Черкасов** (ССРЭ-ниң улустуң артизи).

СЭКП ТК-ның Пленумунга СЭКП ТК-ның секретарьлары эштер **М. А. Суслов, Б. Н. Пономарев, Ю. В. Андропов** олар чүве чугаалаан болгаш бир талазында Кыдаттың компартиязының ТК-зы биле Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының болгаш өске-даа акы-дуңма партияларның аразында чөрүлдээлерниң алыс утказын тайылбырлааннар. Бо чылдын июньнуң 14-теги бодунуң чагаазын парлап үндүргеш, ажык маргылдааны соксадыр дугайында чедип алдынган дугуржулганы ККП-ниң удуртулгазы барымдаалавааны-биле холбаштыр, СЭКП ТК-зы ынчаар кылыр ужурлуг болган.

Кыдаттың Компартиязының ТК-зының бо чылдың июнь 14-теги чагаазын тарадып бергени-биле ТК-ның кежигүннери, ТК-ның кежигүннеринге кандидаттар, Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, Пленумнуң бүгү киржикчилери таныжып көрген.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш **Н. С. Хрущев** Пленумга делгереңгей, тодаргай чүве чугаалаан, ону Пленумнуң киржикчилери чылыы-биле уткаан.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң кежээки хуралынга СЭКП ТК-ның секретары эш **Л. Ф. Ильичевтуң** «Партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелинин талазы-биле доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

«СЭКП ТК-ның төлээлекчилериниң ККП ТК-ның төлээлекчилери-биле болур деп турар ужуражыышкынының дугайында» доктаалды Пленум база-ла чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын парлалгага бөгүн парлап үндүрер.

СЭКП ТК-ның Пленуму организастыг айтырыгларны чугаалажып көрген:

— СЭКП ТК-ның секретарынга эш **Л. И. Брежневти;**

— СЭКП ТК-ның секретарынга эш **Н. В. Подгорныйны** СЭКП ТК-ның Пленуму соңгаан.

• • •

Казахстанның КП ТК-зының киирген саналын Пленум хүлээп алган болгаш төлеп чок аажы-чаңы-биле бодунуң аталдарын баксыраткан, эш С. Дауленовту СЭКП ТК-ның кежигүннериниң составындан үндүрген.

Политиктиг серемчилелин чидиргени болгаш төлеп чок аажы-чаңы дээш, С. С. Варенцовту Пленум СЭКП ТК-ның кежигүннеринге кандидаттарның составындан үндүрген.

СЭКП ТК-ның Пленуму ажылын дооскан.

Партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгаларының дугайында

СЭКП ТК-ның секретары эш Л. Ф. Ильичевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1963 чылдың июнь 21-деги доктаалы

XXII съездиниң шиитпирлерин, СЭКП-ниң Программазын боттандырбышаан, совет улус материалдыг бүдүүлүгүнүн, ниитилел болгаш сагыш-сеткил амыдыралының бүгү адырларынга улуг чедишкиннерни чедип алганын СЭКП Төп Комитединиң Пленуму сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп тур.

Партияның ажыл-чорудулгазының кол түңнели үүдел дизе, совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң чуртка социализмниң бүрүүн-биле база туюлунга чедир тиилээни, коммунистиг идеалдарның болгаш бедик моральдыг принциптерниң кижизиниң кижизиттинип турары, миллион-миллион кижилерниң мировоззрениези марксизм-ленинизмниң эртемниг үндезининге төөгүде бир-ле дугаар хевирлеттинип турары болур: совет улус ам коммунизни тургузарының эртемге үндезилеттинген тодаргай планныг болуп турар.

Бо түңнел болза коммунизмниң идеалдарының тиилелгези дээш капиталистиг кулданыышкынга улуг күш-ажылчы кижи төрелгетеннің төөгүлүг демиселинге шынчы болгаш идеелдиг компас — марксизм-ленинизмниң ёзулуг тиилелгези болур.

Марксисчи-ленинчи өөредигни удуртулга болдургаш, бистиң чуртун улустары чүгле эрге-чагырганы боттарының холунга ап, социалистиг революцияның чаалап алыышкыннарын камгалап ап, чүс-чүс чылдардагы хожудаңгай чорукту ажып эткен эвес, харын ниитилел амыдыралының шиитпирлиг кавызынга — материалдыг бүдүүлүгүнің кавызынга капитализмнин мурнунга социализмниң маргылдаа чок артык күштүг чоруун төөгүүг кыска хуусаада бүзүредип шыдаан. Ам үлетпүр бүдүүлгезининң эң улуг хемчээлиниң-даа талазы-биле, база чуттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр үлетпүр продукциязы бүдүрериниң хемчээлиниң-даа талазы-биле АКШ-ты ССРЭ-ниң эрте бээр үези ырак эвес.

Коммунистиг тургузуушкунга совет улустуң шиитпирлиг чедиишкиннери, социалистиг чурттарның бүгү улустарының чедиишкиннери кажан империализм социализмни дайын аргазы-биле чылча шаап шыдавас апарганда, кажан капитализм ийи системаларның экономиктиг чарыжынга бир аштырыышкындан бир аштырыышкынга таваржын турар апарганда, делегей кырында ангыларның күштериниң шынар талазы-биле чаа деңзигүүрү тургустунган.

Ам империалистиг чурттарның чагырыкчы бөлүктери социализмге удур демиселдиң өске хевирлериниңден ойталавайн, социалистиг күрүнелерге хамаарыштыр идеологтуг хоралакчы чоруккa, калчаалыг антикоммунизмге кол ынаныжын, салып турар. Антикоммунизмниң тугунун адаа-биле империалистер социалистиг системаның чурттарынга экономиктиг болгаш политиктиг ыызын-кыйыышкынны чорудуп, чепсегленишкинни калчаалыы-биле үрдүндүрүп турар. Олар «идеяларның дайынын» бүгү-ле аргалар-биле социалистиг чурттарже көжүрерин оралдажып турар. Идеологияларның тайбың догуннаашкынынга чагдыныр алгаш, олар уран үүлүдүң «партийжи эвезинин», «чогаадылганың бүрүн хостуунун», идея чок болгаш политикадан дашкаарланчак чоруктун, салгалдарның «чөрүлдээлери» дээр хоозун бодалдарын бистин ниитилеливисче киир тырттарын, идея талазы-биле туруш чок кижилерни сандарадырын оралдажып турарлар.

Идеологияларның тайбың догуннаашкынын нептередири марксизм-ленинизмге өскерилгени, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның херээн хоралааны болур.

Социалистиг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг күүү-шыдалы улам өскен тудум, делегей капитализмнинин кризизи ханылаан тудум, делегей кырында аңгы демисели улам чидигленген тудум, коммунизм дээш демиселче масса-ларны сырый каттыштырарынга болгаш мобилизастаарынга марксисчи-ленинчи идеяның ролю улам өзүп турар.

Кижи көөр хөөн чок империалистиг идеологияга шаап халдаар демиселди чорударын, ооң ирик салдарындан ажылчы чоннарны дуглаарын, коммунизмниң улуг идеяларынга массаларны улам идепкейлиг хандыкшыдарын, марксисчи-ленинчи өөредигниң арыг чоруунун, ону хөгжүдериниң болгаш байыдарының дугайында доктаамал сагыш салырын СЭКП совет улустуң мурнунга бодунуң бирги чергениң хүлээлгези, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының мурнунга бодунуң интернационалчы хүлээлгези деп санап турар.

СЭКП акы-дуңма марксисчи-ленинчи партиялар-биле кады делегейниң хосталгалыг шимчээшкининиң чугула айтырыгларын ажылдап кылган, буржуаз идеологияга удур, а ол ышкаш ревизионизмге, догматизмге болгаш сектанчы чоруккa удур шиитпирлиг демиселди калбарткан.

ССРЭ-ге коммунизм тургузарының улуг планын ажылдап кылыры болгаш ону амыдыралга боттандырарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары совет ниитилелдиң бүгү-ле эткен үезинин хөгжүлдези-биле ылангыя сөөлгү он чылдарда партияның боттандырганы социал-экономиктиг улуг хемчеглери-биле белеткеттинген. Бодунуң XX съездизинге И. В. Сталинга үүдүүр чорукту чылча шаап база ону ап октааш, партия болза партия болгаш күрүне амыдыралының ленинчи нормаларының хажыдыышкыннарын, экономикада, политикада болгаш идеологияда субъективизмни болгаш догматизмни узуткаан, улус массаларның инициативазынга болгаш идепкейлиг чоруунга калбак делгемнерни ажыткан.

Эрткен он чылдар үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге совет улустуң шылгарангай чедиишкиннери-биле, экономиканың бүгү адырларының удуртулгазында ханы революсчу чаартылгалар-биле, коммунизм тургузуушкунунун үндезин айтырыгларын чогаадыкчы ажылдап кылыышкын-биле, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партияның хөй талалыг ажыл-чорудулгазы-биле демдеглеттинген. Совет ниитилелдиң чаңгыс эви, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилели, ССРЭ-ниң улустарының найыралы улам улуу-биле быжыккан, социалистиг демократия чаа чечектелиишкинни чедип алган. Бистиң күрүневистиң идепкейлиг болгаш утаангыр ленинчи даштыкы политиказы — улустар аразында тайбынның болгаш найыралдың политиказы улуг чедиишкиннерни чедип алган. Эрткен он чылдарда партияның теоретиктиг ажыл-чорудулгазы онза чогаадыкчы болгаш үре-түңнелдиг болган. Ол эң-не долу нептерээшкинни XXII съездиниң шиитпирлеринге болгаш СЭКП-ниң Программазынга алган.

Ниитилел хөгжүлдезин эртем ёзузу-биле удуртурун боттандырбышаан, партия болза бодунуң ажыл-чорудулгазының бүгү-ле үе-чадаларында марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаарынче база хөгжүдеринче кошкаш дивес кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар, идей-кижизидилгелиг ажылды удуртурунуң утка-шынарын, хевирин болгаш аргазын ниитилелдиң амыдыралында социал-экономиктиг өскерлиишкиннер-биле, совет улустуң тургузукчу соврулгалары-биле дүүштүр доктаамал чорудуп турар.

Партия болза коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү фронтуларынга идепкейлиг шавар халдаашкынны чорудуп турар. Идеологтуг фронт — коммунизмниң тиилелгези дээш демиселде чугула сорулгаларның бирээзи.

Коммунизмниң калбак тургузуушкунунун үезинче бистиң чурттун киргени, революсчу, национал-хосталгалыг шимчээшкиннин фронтузунун калбарганы, делегей кырынга буржуаз болгаш коммунистиг идеологияларның демиселинин чидигленгени партияның идеологтуг ажылында чаа үе-чада болур.

Чаа кижини — коммунистиг ниитилелдиң хамаатызын кижизидериниң айтырыы буржуаз идеологияга удур, совет кижилериниң медерелинде эргиниң артынчылары-биле демиселбиле адырылбас холбаалыг. Эргиниң артынчыларын ажып эрттери — ырак келир үениң сорулгазы эвес, ол болза бистиң партиявыста, бүгү совет болгаш хөй-ниити организацияларында бар бүгү аргалар-биле шиитпирлеттинер ужурлуг сорулга болур.

Амгы байдалдарда партияның идей-кижизидилгелиг ажылының кол сорулгазы — СЭКП-ниң Программазын амыдыралга боттандырарын идеология талазы-биле хандырары, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары, коммунистиг ниитилел харылзааларын хевирлээри, чаа кижини кижизидери; политиктиг серемчилелди бедидери, империалистиг идеологияга удур калбак шавар халдаашкынны чорудары, кижилерниң медерелинде эргиниң артынчыларын узуткаары болур.

Коммунизмниң ёзузунга массаларны кижизидериниң үндезини болза Е. Маркстың, Ф. Энгельстиң В. И. Ленининиң өлүм чок чогаадылгалары, СЭКП-ниң Программазы, бистиң партиявыстың документилери болур. Ажылчы кижи бүрүзү, бирги ээлчегде коммунист бүрүзү партияның Программазында тодараткан эчис сорулгаларны шиитээдип алыры, оларны боттандырары дээш идепкейлиг демисежирин чедип алыры эргежок чугула.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң сорулгаларын шиитпирлээринге совет ниитилел бүгү-ле эргежок чугула байдалдарлыг болуп турар. Ындыг болза-даа ол байдалдарны дыка хөй партия, күрүне болгаш хөй-ниити организациялары ыракта-ла четпес ажыглап турар.

Идеологтуг ажылдың амыдыралдан хоорулчаа, ёзу барымдаалаар чорук, идеологтуг ажылдың түңнелдерин чүгле чоруттунган хемчеглериниң саны-биле үнелеп көөр дээр чүткүл мынчага чедир ажып эрттинмээн. Идей-политиктиг ажылга ажылчы чоннарның белеткелиниң деңнелин, национал болгаш назы-хар составын чамдыкта барымдаалавайн баар, ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш албан-хаакчыларның элээн хөй бөлүктери доктаамал идейлиг салдарта хаара туттунмайн турар. Дыка хөй көдээ районнарда масса-политиктиг ажылды багай чорудуп турар. Аныяктарның кижизидилгезинде улуг четпестер бар. Элээн хөй республикаларда, крайларда болгаш областарда хереженнер аразынга ажылды кошкаткан, хереженнерни феодал-бай ёзу-биле көөр чоруктун артыышкынары ажып эрттинмээн.

Хөй-хөй партия, профэвилел, комсомол организациялары коммунизм тургузукчузунун моральдыг дүрүмүнүң принциптери совет кижи бүрүзүнүн аажы-чаңының нормазы болган турзун дээш хүн бүрүнүң демиселин чорутпайн турар, кижилерниң медерелинде болгаш аажы-чаңында эргиниң артыышкыннарынга удур шиитпирлиг халдаашкынче массаларны кошкак мобилизастап турар. Мангыстар, алыскак-чискек кижилер, оорлар, чиижеҢ идегеттер, бюрократтар — ол дээргебиске өжээтен идеологияның болгаш моральдың сөөлгү үлзыдыр. Хөй-ниитиниң дээштиг салдарының бүгү күчүзүн болгаш совет хоойлуларның бүгү күжүн ажыглавышаан, оларга удур кам-хайыра чок демиселди чорудары эргежок чугула.

Партияның чамдык комитеттери ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларының талазы-биле партияның болгаш чазактың директиваларының күүселдезин кошкак организастап база хынап, идеологтуг албан черлериниң, чогаадыкчы эвилелдерниң, ном үндүрер черлерниң, солуннарның, журналдарның, радионуң, телевидениениң ажылының утка-шынарын анализтевейн турар, оларның ажылчорудулгазын багай башкарып, идеологтуг ажылда улуг ышкындырыгларга болгаш частырыгларга эптежип, кадрларның марксисчи-ленинчи каңналыышкынының айтырыгларынга сагыш салыышкын чок чорукту көргүзүп турарлар.

Сөөлгү чылдарда СЭКП көдээ ажыл-агыйга, үлетпүрге болгаш тудугга партия болгаш күрүне удуртулгазын сайзыраңгайжыдар талазы-биле элээн хөй чугула хемчеглерни боттандырган. Идеологтуг ажыл-чорудулганы удуртурун экижидер талазы-биле хемчеглер — ол ханы чаартылгаларның логика талазы-биле үргүлчүлээшкини болур. Коммунистиг экономиканың болгаш культураның тургустунары, чаа кижини кижизидери идеологтуг ажылдың организакчы хевирин улам ынай сайзыраңгайжыдарын, массаларга идейлиг салдарның чаа арга-методтарын болгаш чепсектерин чогаадыкчы ажыглаарын, идеологтуг чорудулгаларга партийжи удуртулганы күштелдиреринн негеп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң **доктаадыры болза:**

I.

ССРЭ-де коммунизм тургузуушкунунуң болгаш делегей кырында аңгы демиселиниң амгы үе-чадазынга дүгжүп турар идеологтуг ажылдың дараазында **кол-кол угланыышкыннарынче** партияның, күрүне органнарының, профэвилелдериниң-комсомолдуң болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларның күжениишкиннерин мөөннээр;

ажылчы чоннарның коммунистиг мировоззрениезин хевирлээр; совет кижилериниң медерелинде болгаш аажы-чаңында эргиниң артыышкыннарын ажып эрттер;

коммунизмниң идепкейлиг болгаш медерелдиг тургузукчуларын күш-ажылга кижизидер;

улустуң эртемин болгаш культуразын бедидер;

совет патриотизмнин болгаш социалистиг интернационализмниң ёзузунга чоону кижизидер; антикоммунизмге, буржуаз идеологияның бүгү хевирлеринге удур шиитпирлиг демисел.

Совет патриотизм бодунун алыс утка-шынары-биле интернационалчы болгаш национал кызыгаарланчак чорукче кандыг-даа хевирлер-биле илереп турар чүткүлдерге таарышпас. Бодунун хөй национал дыг Төрээн чуртунга ССРЭ-ниң бүгү улустарының ынакшылы социалистиг өске-даа чурттарның ажылчы чоннарынга, бүгү делегейнин ажылчы чоннарынга хүндүлелдиг болгаш ақы-дуңмалышкы найыралдың сагыш-сеткили-биле хан-дамырындан тура дүгжүп турар.

Совет патриотизмге, бистиң социалистиг Төрээн чуртувуска, Совет Эвилелинин улуг Коммунистиг партиязынга ынакшылга кижизидери — идеологтуг ажылдың эң чугула, бирги ээлчеглиг сорулгазы. Совет кижилер боттарының кайгамчыктыг Төрээн чурту дээш, боттарының улуг ленинчи партиязы дээш патриотчу чоргааралды илередип турар. Олар болза, бистиң чуртувуста тургустунган бүгү-ле чүүдер — оларның холдары-биле, улуг күжениишкиннерни болгаш кызыг-кыйыг чок энергияны үндүрүп турган тургускан деп чүвени хандыр медереп билип турарлар.

Ооң ужурунда ниитилелге чүнү-даа бербейн турган, улустуң байлаандан чүвени харамдыгып ап турар кандыг-даа хевирнин чашпаачыларынга, чалгааларга, дужун хараарларга, маңгыстарга совет кижилер киленнээшкинин илеретпейн барып шыдавас. Совет хамаатызының төлептиг чөрүүн ышкынып турар кижилерни, улустун боттандырган аажок улуг-чаагай чүүлдерин, бистин амыдыралывыста маадырлыг чоруктарны эскербес, ажылчы чоннарның боттарының тери болгаш ханы-биле чаалап алган үнелиг бүгү чүүлдерин, бистиң күжүүс болгаш алдарывыс болуп турар чүүлдерни бужартадырына белен кижилерни совет кижилер бурыу шаппайн барып шыдавас.

Бистий амыдыралывыстын чырыткылыг талаларының көргүзүглерин өжегээр хажыдып турарлар-биле, бистин амыдыралывыстың бедик болгаш чаагай шынныын, чаа ниитилел дээш демиселдиң маадырлыын болгаш соруктуун көргүзүп турар литератураның болгаш уран чүүлдүн ажылдакчыларынга «чаакчылар» деп ат чыпшырарын оралдажырлар-биле совет улус, бистиң партиявыс чөпшээрежин шыдавас.

Коммунистиг партияның, ажылчын ангының болгаш ажылчы тараачыннарның алдарлыг революсчу чанчылдарынга, совет улустуң улуг боттандырыышкыннары дээш, Советтер чуртунун хамаатыларының алдары болгаш төлептиг чоруу дээш чоргааралдың ёзузунга социалистиг Ада-чуртту камгалап туруптарынга кезээде белен болурунга Совет кижилерни, ылангыя аныяктарны кижизидер талазы-биле партия организацияларының, бүгү хөй-ниитиниң ажылын экижидери эргежок чугула.

Социалистиг **интернационализмниң** ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидер талазы-биле ажылды күштелдиреринн, социализмниң өндүр чаагай чаалап алыышкыны — Совет Эвилелиниң улустарының найыралын быжыглаарын, ССРЭ-ниң улустарының культураларының бот-боттарын байыдарынга идепкейлиг дузалаарын, национализмниң кандыг-даа илередиишкиннеринге: тус черниң эрге-ажылын харааар чоруктарга, национал талазы-биле онзагай болгаш тускайланчак чорукту нептередиринге, эрткен үени идеалчыларынга, реакцылыг чаңчылдарны болгаш ёзулалдарны мактаар чоруккa удур эптеш чок демиселди чорударын Пленум партия организацияларынга дагзып тур. Национализм бодунун алыс будужүнден-не социализмге, марксисчи-ленинчи мировоззрениеге, улустарның найыралынга өжээнешкек, социалистиг нацияларның хөгжүлдезинин болгаш чоокшулажырының объективтиг чорудулгазынга чөрүшкек болуп турар.

Совет Эвилелинин, социалистиг бүгү чурттарның экономиктиг күчүзүнүн быжыкканы болгаш камгаланыр аргазының өскени, хамыктың мурнунда оларның ажыл-агый чедиишкиннери, эртемнин болгаш культураның чедиишкиннери, шылгарангай тиилелгелерни чедип алган дарлаткан улустарның колониализмге удур көстүп көрбээн күштүг национал-хосталгалыг шимчээшкини, делегейнин коммунистиг шимчээшкининиң чедиишкиннери болза делегей ареназында күштерниң деңзигүүрүн тайбыңга болгаш социализмге ажыктыг кылдыр, империализмниң болгаш дайынның күштеринге когаралдыг кылдыр өскерткен.

СЭКП болгаш Совет чазак оларның социал тургузуундан хамаарылга чокка күрүнелернин тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынының политиказын, улустар аразынга тайбын болгаш найыралдың политиказын хажык чокка болгаш туруштуг чорудуп турар. Бо политика, ылангыя чепсегленишкин-

(Уланчызы 2-ги арында).

СЭКП ТК-ның секретары эш Л. И. Брежнев.

СЭКП ТК-ның секретары Н. В. Подгорный.

Партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгаларының дугайында

СЭКП ТК-ның секретары эш Л. Ф. Ильичевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1963 чылдың июнь 21-деги доктаалы

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

ни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дээш, ядролуг чепсекти хоруур болгаш ону үзүткаар дээш Совет Эвилелинин, социалистиг өске-даа чурттарның идепкейлиг демиселинде илереттинип турар.

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелернин тайбыңга ынакшылдыг шугумунга империализмнин лагери чепсегленишкиннерни улам эңдере бүдүрер чоруктуг, улустарны мегелээринин политиказын, агрессияның болгаш делегей өнчүк-чөнгөзинин политиказын удур тургузуп турар.

СЭКП болгаш Совет чазак болза амгы үениң байдалдарында дайын чайлаш чок чүве эвес дээрзин, социалистиг күрүнелериң каттышкан күженишкиннери-биле, ажылчын аңгының, тараачыннарның, интеллигенцияның, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң демиселин күчүлүг калбартып тургаш дайынны чайладып болур дээрзин барымдаалап турар. Ындыг болза-даа империализм догуннап турунда, агрессчи дайыннарга хөрзүн база артпышаан турарын партия болгаш бүгү совет улус барымдаалавайн барып шыдавас. Империализмниң политиказы ооң эң-не агрессчи болгаш авантюрисчи күштериниң делегейниң термоядролуг дайынын өскүдүп үндүрериңге чедирип кээп болурун барымдаалап көөрү чугула. Моон үжүрүнде улустардан онза бедик серемчилел негеттинип турар.

Девиденчиг чорук болбазын дээш, Совет күрүне чурттуң камгаланыр күчүзүн улам ынай быжыглаарынга, социалистиг Төрээн чуртка, коммунизмнин улуг идеалдарынга бердинген болуг чоруктун ёзузунга бүгү совет улусту, ооң алдарлыг Чепсектиг Күштерин кижизидеринге бүгү-ле эргежок чугула үүлдерни кылып турар болгаш кылыр-даа. Моон-даа соңгаар Армияның болгаш Флоттуң техниктиг чепсегленишкинин бүгү хемчег-биле бедидер. совет дайынчыларның шериг мергежилин, дайынчы беленин болгаш идейлиг дадылгазын, Төрээн чуртун камгалаар талазы-биле боттарының ыдыктыг хүлээлгезин кандыг-даа үеде күүседиринге оларның белен турарын сайзырангайжыдар.

Партия, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун, Совет Армияның болгаш Шериг Далай Флодунун күчүзүн быжыглаары—бистиң бүгү улузувустуң хан-дамырындан холбашкан херээ болур дээрзин барымдаалааш, Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштеринге ынакшылдын болгаш хүндүткелдиң ёзузунга бүгү совет кижилерни кижизидер, совет дайынчыларны үргулчүнүң кичээнгейи-биле болгаш сагыш салыышкыны-биле хүрээлээр, Армияның болгаш Флоттун техниктиг чепсегленишкинин бүгү хемчег-биле бедидер херек.

Империализмниң идеологтуг хоралаашкыннарынга удур, совет кижилерни идея болгаш мораль талазы-биле чепсек чок болдурар деп ооң оралдажыышкыннарынга удур политиктиг серемчилелди бедидериниң эргежок чугулазынче партия, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының онза кичээнгейин Пленум угландырып тур.

Марксизм-ленинизмниң идеяларының өндүр улуун болгаш тиилелгезин, шапкын хөгжүп турар социализмниң канчаардаа аажок улуг чедиишкиннерин, мөгүдээшкиннин болгаш сандараашкынның байдалында туруп турар, бодунун үеэзи эртип турар капиталистиг системадан социализмниң улам-на тодаргай болгаш маргыш чок артык күштүүн көскүзү-биле болгаш бүзүрелдин-биле илередир херек. Даштыкы политиктиг информацияны улам эки организастаары болгаш даштыкы улустар-биле культура харылзааларын боттандырып турар албан черлериниң ажыл-чорудулгазын таарыштырып башкарары эргежок чугула.

Совет кижи бүрүзүн **ниитиге ажыктыг күш-ажылга ынак болгаш ону хүндүлээр** кылдыр кижизидери партиянын, советтериниң, профэвилелдериниң, комсомолдуң идеологтуг ажылының өзүн бүгү-ле ужурлуг.

Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн хандырары — бүгү улустуң сорулгазы, коммунизм тургузарының кол негелдези болур дээрзин совет ажыл-ишчи бүрүзү тодаргай билген турар кылдыр кижизидер; социалистиг чарышты калбартыр, мурнакчы дуржулганы нептередир, күш-ажылдың маадырларын мактал, хүндүткел-биле хүрээлээр, ажылчы чоннарның чогаадыкчы эгелээшкинин бюрократтыг ёзу-биле көөр чоруккa удур демисежир; маңгысталчактарга, арагачыларга болгаш чалгааларга удур демиселче хөй-ниитиниң бүгү күштерин кедүрер херек.

Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дээш, чаа техниканы шиңгээдири дээш демисел-биле ханы дүгжүп турар коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни, билиглерже чүткүлдү, кижилер аразының чаа харылзааларын, коммунизм тургузукчузунун чаа моральдыг хоойлузунун амыдыралга бадыткалын улам ынай хөгжүдериниң чугула ужур-дузазын Пленум айтып тур.

Идейлиг салдарның бүгү күштери-биле **ниитиниң байлаан** коммунистиг ёзу-биле көөр чоруккa кижизидери, чамдык кижилерде ниитилелдиң социалистиг өнчүзүн өскении кылдыр, ёзу барымдаалап көөр үзел-бодалдарны арылдырары, Төрээн чурттуң байлактарын көвүдедир, бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрер, ооң бот-үнезин чиигедирер, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглээр чоруккa удур, карак чаар фактыларга, алган хүлээлгелерни хүндүлевес чоруккa удур эптеш чок демиселди чорудар, коммунистиг шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди хөгжүдер чүткүлдерге кижизидери эргежок чугула.

Социализмниң болгаш коммунизмниң кол туруштарының бирээзи—**коллективизмниң** ёзузунга совет кижилерни хүн бүрү кижизидер, коллективтиг кижизидикчи ролюн бүгү хемчег-биле бедидер херек.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның, колхозтарның, совхозтарның болгаш албан черлериниң коллективтериниң тодаргай сорулгалары-биле агитас-массалыг ажылдың үзүлбес харылзаазын хандырарын, чоннуң янзы-бүрү кезектериниң ортузунга политиктиг ажылды таарыштыр чорударын, күш-ажылдың эки үлегер-чижээнге коллективтиң бүгү кежигүннерин кижизидерин, мурнакчы ажылчыннарның болгаш колхозчуларның дуржулгазын калбаа-биле нептередирин, кижилериниң эштежилгезиниң болгаш бот-боттарынга дузалажылгазының сеткил-сагыжын хөгжүдерин партия комитеттеринге болгаш партия эге организацияларынга дагзыр.

Күш-ажыл болгаш амыдырал—амыдыралдың коммунистиг үлегериниң чарылбас кезээ болур. Коммунистиг амыдыралды быжыглаар дээш, ооң бедик культуразы дээш, бистиң амыдыралывыстан болгаш өг-бүле харылзааларындан эргининиң бүгү артыышкыннарын арыглаары дээш демиселди калбартырын бүгү партия комитеттеринге, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринте, профэвилелдерге, комсомолга Пленум дагзып тур.

Шажын чүдүлгениң артыышкыннарынга удур чайгылыш чок демиселди чорудар, эртем-атеистиг ажылды калбартыр. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни амыдыралга, чуртталгага коммунистиг харылзаалар дээш шимчээшкин-биле херек кырынга каттыштырар херек.

Ажылчы чоннарның амыдыралының айтырыгларынче, оларның культурлуг дыштанылгазын организастаарынче, партия организацияларының кижизидилгелиг ажылының даяныр черлери—культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылчорудулгазынче кичээнгейни күштелдирерин партия комитеттеринге болгаш партия организацияларынга Пленум дагзып тур. Күш-дамыр кижизидилгезин, ылангыя школага, совет кижилериниң кадының болгаш ажылдаар аргазын камгаларының болгаш быжыглаарының, моральдыг быжыг турушту-унун болгаш күзел-соруктуунун, кадык болгаш культурлуг дыштанылгазының чугула чепсээ кылдыр көргеш, амыдыралга күш-дамыр культуразын могаг чокка нептередир. Чурттакчылыг хөй-хөй черлерде, ылангыя көдээде болгаш чаа тудугларның районунда культура-чырыдыышкын болгаш спорт ажылының сандаргай чоруун үзүткаарының эргежок чугулазынче партия комитеттериниң болгаш совет органнарының кичээнгейин угландырар.

Бүгү совет улусту коммунистиг медерелдиг ёзуга кижизидери, эртем-материалистиг мировоззрениени бүгү совет кижилер тургузар-чорук коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң **марксисчи-ленинчи теорияны** өөренирин бүгү хемчег-биле калбартырын негеп турар. Марксисчи-ленинчи теорияны өөренирин амыдырал-биле үзүктел чок харылзаалыг чорудар, ажылчы чоннарның бүдүрүлгеге эки түңнелдерни чедип алырынга өөренип алган билиглер дузалаан турарын, совет улустуң амыдыралынга коммунистиг ниитилел харылзааларын болгаш коммунистиг моральды бадыткаарынга идиг болган турарын чедип алыр.

Коммунистиг мировоззрениениң хевирлеттинип тургустунарынга, улустуң идея-эртем талазы-биле кижизидилгезинге **эртемниң** ролюн бедидери эргежок чугула деп Пленум санап тур. Совет эртем болза билиглернин бүгү талазы-биле делегей эртеминге мурнакчы турушту өзүзүн турар ужурлуг, эртем-техниктиг чогаадылгаже ажылчы чоннарны эртем хандыткан турар ужуралуг. Совет эртемденнериниң хүндүлүг хүлээлгези—билиглерни массаларга чедирери болур.

Ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының чугула сорулгазы—коммунизм тургузары дээш демиселде массаларның дириг практиказын болгаш төөгүлүг дуржулгазын түңнеп, байдары, революстуг теорияны дидим, чогаадыкчы хөгжүдери, ооң идейлиг арыг-силии дээш демисежири, эртемниң философия, экономика, төөгү, эрге болгаш өске-даа кол-кол проблемаларының талазы-биле чогаадыкчы дискуссияларны чорудары болур.

Социализмниң коммунизмче өзүп киреринин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң проблемаларын комплексилиг өөренирининче онза кичээнгейни салыр, улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын болгаш планнаарын эртем ёзугаар организастаар талазы-биле ажылды идепкейжидер херек.

Делегейниң удурланышкак ийи системаларының демиселинин чорудулгазын, капиталистиг тургузугнун бууроашкынын, революстуг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннин көдүрлүүшкүнүн бистиң эртемденнеривис ханызы-биле анализтээр, социалистиг дем-каттыжылгазының чурттарының чаңгыс эвин улам ынай быжыглаарының оруктарын болгаш формаларын, оларның хөгжүлдезинин ниити хоойлу ёзугаар болур чоруктарын өөренир ужурлуг.

Революстуг теорияны—марксизм-ленинизмни—ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның шиңгээдип алыры ниитилел хөгжүдезинин хоойлу ёзугаар болур чоруктарын, партиянның политиказын, коммунизмче шимчээшкиннин оруктарын билип алырының, чаа амыдыралдың идепкейлиг болгаш медерелдиг тургузукчузу болурунун аргазын оларга берип турар.

Ындыг болганда, партиянын идеологтуг сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри-биле **марксизм-ленинизмни пропагандылаарын**—бүгү идеология ажылының шиитпирлиг звенозун организастаарын **экижидери**, ооң идейлиг деннелин бедидери болгаш массаларның политиктиг чырыдыышкынының хевирлерин болбаазырацгайжыдары эргежок чугуза.

Марксисчи-ленинчи өөредигни ханызы-биле шиңгээдип алырынга дириг сонуургалды коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге улам ынай хөгжүдеринче онза кичээнгейни салыр херек деп, партия санап тур. Ооң-биле кады партия болза политиктиг чырыдыышкынны организастаарынга албадап дужаар чоруккa болгаш ёзу барымдаалаар чоруккa, партия пропагандазынга сөс кырынга мактаныр болгаш хоозун сан сүрер чоруккa шиитпирлии-биле удурланып турар. Политиктиг өөредилгеге бот-өөредилгениң аргазын чер-черде чедир үнелевейн турар чорук, ук өөредилгениң дээштиг чоруун кудуладып, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң идейлиг деннелиниң өзүлдезинге шыңгыы шаптыкты чедирип турар деп, Пленум демделген тур. Херек кырында кол кичээнгейни теорияны бот-өөредилге-биле өөренирининче угландырар, пропаганданың амыдыралдан, коммунистиг тургузуушкуннун тодаргай сорулгаларындан хоорулчак чоруун туюлунга чедир ажыл эртер херек. Политиктиг өөредилгени коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң белеткелиниң деннелин, ажыл-чорудулгазының характерин, сонуургалдарын барымдаалап, өөредилгениң хевирлерин шилип алырынга эки-турачы чоруктун принцивин ёзугаар тургузар ужурлуг.

Экономика теориязын удуртукчу кадрларның, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның доктаамал болгаш ханызыбиле өөренир чоруу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге, ооң шынарын экижидеринге херектиг курлавырларны ажыглаары дээш демиселге оларның идепкейлиг чоруун бедидеринге онза ужурдузалыг болгаш күш-ажылды организастаарын болбаазырацгайжыдарының, бүдүрүлгени эргелеп баштаарынга ажылчы чоннарның киржилгезин улам ынай калбартырының чугула чепсээ болур деп, Пленум санап тур.

Коммунистиг күш-ажылдың болгаш мурнакчы дуржулганың школалары, мастерлериниң школалары, улустуң университеттери, лекторийлери дээн ышкаш, политиктиг болгаш бүдүрүлгечи пропаганданың шак ындыг массалыг хевирлерин моон соңгаар-даа хөгжүдерин Пленум партия комитеттеринге хүлээдип тур.

Пропагандист кадрларны шилип алырының болгаш кижизидериниң херээн шиитпирлиг эки-жидерин, оларга мергежилдиг дузаламчыны доктаамал көргүзерин, оларны тус-тус ажылдарның аайы-биле тускайжыдарын, пропагандистерге хөй-ниитиниң өске даалгаларын хөлүн эртир хөйну бээр хоралыг практиканы чок кылырын, пропагандистерниң чаагай күш-ажылын бүгү хемчег-биле деткип мактаарын партия комитеттеринге хүлээдир. Партияның идеология кадрларын белеткээрин болгаш билиин бедидерин эки-жидериниң талазы-биле хемчеглерни боттандырары эргежок чугула деп көөр.

Лекция пропагандазының шынары дээш партийжи контрольду күштелдирер, пропагандистер-биле ажылды эки-жидер сорулга-биле, хөй-ниитиниң шүгүмү-биле ажылдап турар штаттан дашкаар мергежилдиг пропагандистерниң калбак бөлүүн бодун долгандыр каттыштырын турар штаттыг лекторларның улуг эвес бөлүктерин партиянның обкомнарынга, крайкомнарынга, хооркомнарынга, колхоз-совхозтар бүдүрүлге эргелелдериниң партия комитеттеринге, үлетпүр-бүдүрүлге парткомнарынга тургузар. Ол ажылга Бүгү-эвилелдиң «билиг» ниитилелиниң организациязын ажыглаарынче кичээнгейни угландырар.

Идеологтуг фронтунун шалыпчы күштери — **парлалга, радио, кино болгаш** телевидение чоннун коммунистиг кижизидилгезинге амгы үеде онза чугула ужур-дузалыг.

Парлалганың, радионун, кинонун болгаш телевидениениң кол сорулгалары кылдыр санаары болза: марксисчи-ленинчи мировоззрениени болгаш коммунистиг моральды совет кижилерге бар болдуруп, кижизидип хевирлээри; улус ажылагыйының планнарын күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүлгеге партийже удуртулганы улам эки-жидер талазы-биле партияның болгаш бүгү совет улустуң ажылын, культура тургузуушкунунун айтырыгларын доктаамал болгаш ханызы-биле чырыдары; төтгей, бюрократсыг, төтчеглекчи, маңгыс болгаш ниитилелге удур өске-даа болуушкуннарга угландыр чидир болгаш принципиалдыг шүгүмчүлелди база бот-шүгүмчүлелди калбартыры, ажыктыг эки чижектерни калбаа-биле нептередири болур.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунун айтырыгларын кол төп солуннарга четчир долузу-биле чырыдар арганы хандырып турар хемчеглерни боттандырарын ажыктыг деп санаар; номнар парлап-үндүрерде албан чери бүрүзүнүң болгаш ук чернин кызыы эрге-ажыын барымдаалаар чорукту үзүткап, специализастаттынган, ном үндүрер улуг черлерни тургузуп тургаш, төп болгаш чер-черде ном үндүрер черлериниң четкизин эде организастаар.

Чаа кижини кижизидеринге, коммунистиг культураны хевирлеп тургузарынга **литератураны болгаш уран үүлдү** улам ынай хөгжүдери улуг ужур-дузалыг деп, СЭКП ТК-ның Пленуму демделген тур.

Чогаадыкчы ажылдакчылар-биле ужуражыышкыннар үезинде эш Н. С. Хрущевтун чугааларында илереттинген идеяларны болгаш байдалдарны Пленум изии-биле үүлзүнүп, ол идеялар болгаш байдалдар болза, литература болгаш уран үүл талазы-биле бистиң партиянын ленинчи угланыышкынын, оларның улам ынайгы чечектелиишкининин дугайында партияның сагыш салыышкынын илергейлеп турар.

Коммунизм тургузуушкунунун үе-чадазында кайгамчык улуг ажыл-үүлени, совет кижиниң маадырлыг чоруунун өндүр улуун чогаадыкчы кижиниң чайыннанчак овур-хевирлерге илередир күзелин көрүнчүктелдирип турар бүгү-ле ёзулуг үнелиг үүлдерни деткивишаан, идея талазы-биле кандыг-даа чайгылыышкыннарга, идеология талазынга тайбың кожа-хелбээ догуннаар дээр чорукту нептередиринге удур, чечен чогаадылгада формалистиг овуузуннаныштарга, чиг болгаш чогаадыкчы эвес чоруккa удур, совет уран үүлүнүң — социалистиг реализмниң уран үүлүнүң партийжи болгаш улусчу чоруу дээш партия моон соңгаар-даа эптеш чок демиселди чорудар.

Чогаадыкчы организацияларга идей-кижизидилгелиг ажылды улам идепкейжидерин, чогаадыкчы кижи бүрүзүн чоннун мурнунга бодунун харыысалгазын медереп билир, коммунизм дээш идея талазы-биле туруштуг демиселчи кылдыр кижизидерин, чоннун амыдыралы-биле, коммунистиг тургузуушкунун практиказы-биле уран үүл ажылдакчыларының харылзаазын быжыглаарынга бүгү хемчег-биле идигни бээрин эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга, хоорхомнарынга Пленум хүлээдип тур. Бичии урулларга болгаш элээди назылыг аныяктарга шынарлыг чогаалдарны бижип чогаадырын литератураның болгаш уран үүлдүң ажылдакчыларының чугула сорулгазы деп санаар.

Урулларның болгаш улуг улустуң **ниити билииниң белеткелинче** бирги чергениң кичээнгейин угландырар херек; кежээки болгаш бот-өөредилгени калбартыр, культураның улус-чу университеттеринге өөредилгелерни деткиир, эртем-техниктиг билиглерни нептередир.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ынай хөгжүдер дугайында хоойлуга дүүштүр чоруткан ажылдар таарымчалыг улуг түңнелдерни бергенин Пленум демделген тур. Өөреникчилерниң күш-ажылчы кижизидилгези эки-жээн, аныяктарның бүдүрүлгечи чанчылдарны шиңгээдип алырынче чүткүлү күштелген, школаларны амыдыралче чоок-шуладырының хереэнге улуг базым кылдынган.

Ооң-биле чергелештир өөреникчилерниң бүдүрүлге өөредилгезин болгаш профессионал белеткелин таарыштыр тургузарында шыңгыы четпестер ам-даа ажып эртинмээн болуп турар; чамдык ажыл-агый, партия болгаш совет организациялары, улус өөредилгениң органнары бо чугула хереки харыысалга чок көрүп турар, ооң түңнелинде бүдүрүлге өөредилгези үе-шакты ажык чок чарыгдаар чорукче ховар эвес шилчип турар.

Школаларның сорулгазын үүгле өөредилге-биле кызыгаарлап, өөредилге болгаш кижизидилгениң чорудулгазының органиктиг чаңгыс аайын өжегээр чарылдырарын оралдажып турар улус өөредилгезиниң чамдык ажылдакчыларының оралдажыышкынын Пленум шын эвес деп санаар тур. Өөреникчилерни өөредириниң болгаш коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларын ажылдап кылыр талазы-биле педагогика эртемнериниң дыка хожудап каап турарынче кичээнгейни Пленум угландырып тур.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында хоойлуну хажык чок болгаш долузу-биле күүседирин хандырарын, өөредилгени амгы үениң эртем-техниктиг чедиишкиннеринге дүүштүр чорударын, урулларның шажынга удур болгаш эстетиктиг кижизидилгезин эки-жидерин, өөреникчилерге аартык болуп турар чоруктарны чайладырын болгаш оларның билииниң шынарын бедидерин, өөреникчилеринн школаны ара каар чоруктарын соксадырын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, крайларның болгаш областарның партия комитеттеринге, улус өөредилгезиниң органнарынга дагзыр. Бүдүрүлге өөредилгезин үндезини-биле эки-жидерин партия болгаш ажыл-агый организацияларындан, улус өөредилгезиниң органнарындан төгээр.

Улустуң культуразын көдүрер дээш демиселге партияның шынчы чөлегиижи, чаа кижини кижизидеринге ооң эң чоок дузалакчызы болза улусчу башкы болур деп Пленум чугулалап демделген тур. Башкы дугайында, ооң идей-политиктиг болгаш профессионалдыг өзүлдезинин, материал-амыдырал хандырылгазының дугайында чамдык черлерде чогуур сагыш салбайн турары, башкының хөй-ниитичи бедик ролюн чедир үнелевейн турары партияның политиказынга канчап-даа таарышпас.

Дээди болгаш тускай ортумак школаның сорулгазы болза улус ажыл-агыйынга, эртемге болгаш культурага бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээри, оларның марксисчи-ленинчи мировоззрениезин болгаш коммунистиг медерелин хевирлеп тургузары, бедик хамааты шынарларын кижизидери болур. Бүдүрүлге практиказында бар болуп турар четпестерни эдери, студентилериниң өөредилге болгаш эртем талазыбиле боттары ажылдаарынга хөй үе-шакты бээри, эртемниң болгаш техниканың амгы үедеги деннелинде өөредилге программаларының болгаш номнарының утка-шынарының чыдып каап турарын үзүткаары чугула.

Өөредилге болгаш кижизидилгениң системаларын база методтарын улам ынай сайзырангайжыдарынга, сургуулдарның коммунистиг мировоззрениезин хевирлеп тургузарынга, эртемниң болгаш техниканың чаа чедиишкиннерин база бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын шиңгээдин алырынга кол үндезин болуп турар ниитилел эртемнерин дээди өөредилге черлеринге башкылаарын эки-жидерин, дээди өөредилге черлеринге эртем шинчилелдерин хөгжүдерин көрүп турар саналдарны ССРЭ-ниң дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозу ажылдар кылыр.

Профессионал өөредилгеде улуг четпестерни чайладырын, ажылчын кадрлар белеткээринин бүгү системазын улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинин амгы деннелинге дүүштүр тургузарын, сургуулдар ортузунга кижизидилге ажылдарын эки-жидер талазы-биле шиитпирлиг хемчегларни алырын ССРЭ-ниң Күрпланының чанында профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күрүне комитединге Пленум дагзып тур.

Коммунизм тургузуушкунунун калбарыышкынының үезинде партияның удуртукчу ролю улам өзер, бүгү совет кижилериниң коммунистиг кижизидилгези дээш ооң харыысалгазы бедиир.

Партия комитеттери болгаш парторганизациялар бүгү үлетпүр бүдүрүлгелерде, колхозтарда болгаш совхозтарда идей-кижизидилгелиг болгаш культура-чырыдыышкын ажылдарының утка-шынарынче, чогаадыкчы организацияларның, эртемниң, улус өөредилгезиниң, культураның албан черлериниң ажыл-чорудулгазынче ханылап кирер, организастыг болгаш идеологтуг ажылдарның чаңгыс аайын хандырар ужурлуг. Идеологтуг ажыл-чорудулганы партийжи удуртурунун организастаашкынын, методтарын болгаш хевирлерин сайзырангайжыдары чугула.

Идеологтуг ажылды үндезини-биле эки-жидер төлээде кижилериниң коммунистиг кижизидилгезиниң, кадрларның идейлиг дадыгыышкынының айтырыглары-биле партияның бүгү органнары адаандан үстүнге чедир хүн-бүрүде ажылдаан турары негеттинер. СЭКП-ниң Программазын болгаш Уставын амыдыралга боттандырар дээш, кижилериниң коммунистиг кижизидилгези дээш, моральдыг дүрүмүн принциптерин боттандырар, совет кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидер дээш **партия эге организацияларының** ролюн болгаш харыысалгазын бедидеринче онза кичээнгейни Пленум угландырып тур.

Чамдык партия комитеттериниң идеологтуг ажылында кампанейжи болгаш декларативтиг, канцеляр-бюрократсыг стильди Пленум буруу шаап тур. Бедик принципиалдыг чорукту, коммунистиг идейлиг чорукту, өжээтен идеологияга эптешпес болур чорукту бодунга каттыштырып турар идеологтуг ажылга **ленинчи стильди** шудургу хөгжүдери, революстуг теорияны, теориянын болгаш практиканың тудуш харылзаалының чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаары болгаш хөгжүдери, массаларны бүзүредири болгаш коммунистиг тургузуушкуннун өйү келген айтырыгларын шиитпирлээринче оларны организастаары эргежок чугула. Идеологтуг ажылга хуузунда доктаамал киржирин бүгү удуртур ажылдакчылардан СЭКП ТК Пленуму негеп тур. Кижи бүрүзүн болгаш ниити коллективти коммунистиг болгаш идейлиг болур чоруктуң ёзузунга кижизидериниң күчүлүг чепсээ шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди идеологтуг ажылга улам идепкейлиг ажыглаарын партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларынга Пленум дагзып тур.

Амгы байдалдарда идеологтуг фронтунун бүгү участоктарының ажылдакчыларынга негелде улам улуу-биле өзүп турар. Марксисчи-ленинчи теорияны ханы шиңгээткен, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгениң экономиказын, культура тургузуушкунунун сорулгаларын эки билир, шалыпкын болгаш массаларның мергежилдиг организакчылары кадрлар ажыл-хөректиң чедиишкиннерин шиитпирлеп турар.

Идеологтуг ажылга интеллигенцияның: башкыларның, инженер-техниктиг болгаш эртем ажылдакчыларының, агрономнарның, эмчилериниң, литературa, уран үүл, парлалга ажылдакчыларының киржилгезин Пленум чугула ужур-дузалыг деп санап тур. Совет ниитилелдиң сагыш-сеткил талазыбиле байлаан улам идепкейлиг көвүдедиринче, улустуң коммунистиг мировоззрениезин хевирлеп тургузар талазы-биле партияга дузалаарынче совет интеллигенцияны партия кыйгырып тур.

Совет кижилериниң коммунистиг кижизидилгезиниң сорулгаларын шиитпирлээринге хөй-ниитинин чогаадыкчы идепкейин болгаш инициативазын моон соңгаар-даа бүгү хемчег-биле деткиирин Пленум партия комитеттеринге хүлээдип тур. Улам өзүп турар хөй-ниитичи эгелээшкиннериниң калбарыышкыны хөй-ниити организацияларынга партийжи удуртулганы кошкадырынга чедирер эвес, харын ол удуртулганы, идеологтуг ажылда хөй-ниити инициативазының бүгү-ле хевирлеринге партия организацияларының доктаамал кичээнгейин күштелдиреринин Пленум онзалап айтып тур.

Аныяктар ортузунда идей-кижизидилгелиг ажылды эки-жидери, ол чугула сорулганы шиитпирлээринге **Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң** ролюн бедидери онза ужур-дузалыг деп Пленум санап тур. Ниитилелдиң бүгү-ле материалдыг болгаш сагыш-сеткил талазыбиле байлактарының үнер дөзү болур күш-ажылды ханызыбиле хүндүлээри, материалдыг болгаш культурлуг кежиктериниң ниити савазындан кым-на ап турар болдур, ол кижи ук сава совет кижилериниң амгы болгаш келир үедеги салгалдарының хереглелин улам улуг хемчээлге хандырган турзун дээш ол саваны немей иштээринге идепкейлиг киржири болза, кижи бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болурун аныяктарга билиндирери эргежок чугула.

Аныяк кижи бүрүзүн хоочун салгалдарның бүгү-ле чаалап база тургузуп каан үүлдерин ханызы-биле хүндүлээр, Төрээн чурттун байлаан, арын-нүүрүн болгаш алдарын бодунун күш-ажылы-биле көвүдедир дээш чурттун бүдүштүг ээзи коммунизм дээш туруштуг база эрес-маадырлыг демиселчи кылдыр кижизидер херек.

Комсомол организацияларынга удуртулганы күштелдирерин, совет аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оларның идепкейин болгаш инициативазын бедидерин Пленум партия комитеттеринге дагзып тур.

Ажылчы чоннарны кижизидеринге **профэвилелдериниң** ролюн улам ынай бедидерин Пленум чугула сорулга деп санап тур. Профэвилелдериниң идей-кижизидилгелиг ажылын улус ажыл-агый планнарын күүседири дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш демисел-биле, бүдүрүлгениң база ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның амыдыралының тодаргай байдалдары-биле, оларның культурлуг болгаш техниктиг деннелин өстүрериниң, ниитилелдин ажыл-хөректерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны улам ынай хандыдарының сорулгалары-биле чарылбас харылзаалыг кылдыр тургузары эргежок чугула. Профэвилелдериниң эң чугула сорулгазы болза культура-чырыдыышкын ажылын улам ынай күштелдирери болур. Профэвилелдери болза клубтарын, кызыл булуннарын, библиотекаларын ажыл-чорудулгазын удуртурун эки-жидер, күш-культураны болгаш спортту бүгү-хемчег-биле хөгжүдер ужурлуг.

Амгы байдалдарда **ажылчы чоннар депутаттарының Советтери** улустуң бүгүдени хаара түдүп турар организациялары болу бергенде хөй санныг комиссияларга, а ол ышкаш ажылчы чоннарның бот-тывынгыр организацияларынга даянмышаан, хоорай, суур, көдээ бүрүзүнге, бажын бүрүзүнге кижизидилге, культура-чырыдыышкын ажылын хүн бүрүде чоруткан турар кылдыр ажыл-хөректи ынчаар тургузар херек. Культураның бүгү одагларын улам ынай хөгжүдеринче күженишкиннерни угландырарын, ажылчы чоннарның культурлуг болгаш амыдырал хереглелдерин хандырарын бодунун эң чугула хүлээлгези кылдыр көөрүн Советтернин күүсекчи комитеттеринге Пленум хүлээдип тур.

Көдээге идеологтуг ажылды шиитпирлии-биле күштелдирери эргежок чугула деп Пленум санап, көдээниң идеологтуг албан черлерин мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаарынче хемчег алырын, культура-чырыдыышкын албан черлериниң байдалы болгаш ажылы дээш, совхозтар ажылчыннарының болгаш колхозчуларның, ылангыя аныяктарның политиктиг, ниити эртем билиглиг болгаш профессионалдыг деннелин өстүрери дээш көдээ партия болгаш комсомол организацияларының, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының харыысалгазын бедидерин эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, бүгү партия комитеттеринге, министерстволарга болгаш ведомстволарга, ажыл-агый организацияларынга хүлээдип тур. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтериниң колхозтар болгаш совхозтар коллективтери-биле харылзаазын бүгү хемчег-биле калбартырын, хоорайның культура албан черлериниң талазындан көдээге дузаламчыны күштелдиреринин эвилелдешкен республикаларының компартияларының ТК-ларынга, партияның үлетпүр крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, хоорхомнарынга, райкомнарынга болгаш үлетпүр-бүдүрүлге парткомнарынга Пленум хүлээдип тур.

Идеологтуг ажылдың материалдыг баазазын улам ынай быжыглаар болгаш хөгжүдер сорулга-биле бүгү материал-техниктиг хөренгилерни каттыштыр хөгжүдерин болгаш улус өөредилгезиниң, культураның болгаш идеологтуг ажылдың өске-даа адырларының кадрларын белеткээрин, өөредилге албан черлерин болгаш культураның албан черлерин девискээр аайы-биле шын таарыштыр тургузарын көрүп турар, 1964—1970 чылдарда культура тургузуушкунунун планын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле кады ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Күрпланынга, Улус ажылагыйының Дээди Чөвүлелинге дагзыр.

Бо доктаал-биле дүүштүр идеологтуг ажылдың утка-шынарын, хевирлерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдарынче, улустуң коммунистиг кижизидилгезинге, коммунизм тургузарының улуг сорулгаларын шиитпирлээринге идеологтуг ажылдың дээштиг чоруун бедидеринче угланган хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, хоорхомнарынга, бүгү партия комитеттеринге болгаш партия эге организацияларынга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур.

* * *

Партияның мурнунда, бүгү совет улустуң мурнунда коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг сорулгалары туруп турар.

Ажылчы чоннарның революстуг энергиязындан делегейни чаартырының күчүлүг болгаш эгээртинмес үнер дөзүн партия көрүп турар. Улустуң революсчу соруун хөгжүдеринден, амыдыралдың бүгү-ле адыларында массаларның чогаадыкчы чоруунга калбак делгемнерни ажыдарындан, чүзүн-баазын консерватизмге болгаш таптаашкынга, дужун хараар сагыш амыр чоруккa удур, ирик сандаргай буржуаз идеологияга болгаш моральга удур эптеш чок демиседден артык чугула сорулга партия организацияларында чок.

Бүгү партия организациялары, идеологтуг фронтунун бүгү ажылдакчылары СЭКП-ниң Программазын, XXII съездиниң болгаш амгы Пленумнуң шиитпирлерин күүсетпишаан, идеологтуг ажылды үндезини-биле эки-жидерин чедип алырынга, бистиң чуртувуска коммунизм тургузарының сорулгаларын боттандырарының, улуг марксисчи-

СЭКП ТК-ныҥ төлээлекчилериниҥ ККП ТК-ныҥ төлээлекчилери-биле ам болур ужуражыышкынынын дугайында

СЭКП ТК-ныҥ Пленумунуҥ 1963 чылдыҥ июнь 21-деги доктаалы

1. Делегейниҥ коммунистиг шимчээшкининиҥ күштерин улам ынай сырый каттыштырар талазы-биле СЭКП ТК-ныҥ Президиумунуҥ, СЭКП ТК-ныҥ Бирги секретары, ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазы эш Никита Сергеевич Хрущевтуҥ политиктиг ажыл-чорудулгазын, а ол ышкаш Кыдаттыҥ Коммунистиг партиязыныҥ Төп Комитеди-биле бот-боттарынын харылзааларынын талазы-биле СЭКП ТК-ныҥ баш удур алган бүгү-ле тодаргай хөделиишкиннерин болгаш хемчегларин СЭКП ТК-ныҥ Пленуму бүрүн болгаш чаҥгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп санап тур.

Эш Н. С. Хрущев баштаан СЭКП ТК-ныҥ Президиуму 1957 болгаш 1960 чылларда коммунистиг болгаш ажылчын партияларныҥ Москва чөвүлел хуралдарынга чаҥгыс эп-сеткил-биле хүлээп алдынган шиитпирлерни амыдыралга чайгылыш чокка болгаш чүткүлдүг чорудуп келгенин база чорудуп турарын Пленум чүүлдүгүүнүүшкүн-биле демдеглеп тур.

2. ККП ТК-ныҥ 1963 чылдын июнь 14-те чагаззы-биле хөлбаштыр СЭКП ТК-ныҥ бо чылдың июнь 18-те Медеглелин чүүлдүг деп санаар.

3. ККП ТК-ныҥ төлээлекчилери-биле ам болур ужуражыышкынга дараазында чүүлдерни удуртулга болдурарын СЭКП ТК-ныҥ Президиумунга дагаар:

Бистиҥ партиявыстың XX, XXI болгаш XXII съездилеринге, Компартияларныҥ чөвүлел хуралдарынга хүлээп алган Декларациязында база Медеглелинде илереттинген, амыдыралга, делегейниҥ коммунистиг шимчээшкининиҥ хөгжүлдезиниҥ практиказынга база делегей болуушкуннарыныҥ чорудуушкунунга бүрүн бадыткаттынган шугумну чайгылыш чокка чорудар.

СЭКП ТК акы-дуҥма коммунистиг болгаш ажылчын партияларныҥ сырый каттыжарынче, бар чөрүлдээлерни марксисчи-ленинчи теорияга болгаш 1957 база 1960 чылларда Москва чөвүлел хуралдарныҥ төөгүлүг документилеринге үндезилээш ажып эртеринче шугумну чорудуп турар болгаш чайгылыш чокка чорудар.

СЭКП ТК марксизм-ленинизмниҥ болгаш социалистиг интернационализмниҥ принциптеринге үндезилээш Совет Эвилелиниҥ болгаш Кыдат Улус Республиканыҥ улуг улустарынын аразында, СЭКП биле ККП-ныҥ, а ол ышкаш акы-дуҥма өске-даа партияларныҥ аразында акы-дуҥма найыралды болгаш харылзааларны делегейниҥ коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиҥ чаҥгыс эвиниҥ эрге-ажыктарынга, бистиҥ ниити херээвис—коммунизмниҥ тиилелгези дээш демиселдиҥ эрге-ажыктарынга быжыглаарынче моон-даа сонгаар чүткүүр.

Бистиҥ партиявысче болгаш коммунистиг өске-даа партияларже, СЭКП-ниҥ XX, XXI болгаш XXII съездилериниҥ шиитпирлеринче, марксисчи-ленинчи теорияга, ССРЭ-де социалистиг тургузуушкуннуҥ болгаш делегейниҥ революстуг шимчээшкининиҥ практиктиг дуржулгазынга үндезилээш ажылдап кылган, СЭКП-нин Программазынче ККП ТК-ныҥ үндезин чок болгаш нүүлдүг халдаашкыннарын СЭКП ТК шуут-ла буруу шаап тур. Бүгү совет улустун, делегейниҥ коммунистиг шимчээшкининиҥ чаҥгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгүүнүп көргени, съездилериниҥ шиитпирлери СЭКП-ниҥ чаа Программазы бистиҥ чүртүвуста коммунизмниҥ тургузуушкунунга аажок улуг мобилизакчы күш болган.

СЭКП ТК коммунистиг шимчээшкинге ажык маргыжылганы чорутпас деп чүвени барымдаалап келген, моон-даа сонгаар барымдаалаар болгаш ажык маргыжылганы сөксадыр дугайында чедип алдынган чөпшээрежилгени ККП ТК бодунун талазындан сөс кырынга эвес, а херек кырынга барымдаалаар боор дээрзинге идегелин илергейлеп тур.

Чугаалажыышкыннарга делегейнин коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиҥ принципиалдыг кол айтыыларынын талазы-биле СЭКП-нин туружун тайылбырлаар болгаш камгалаар, а ол ышкаш ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкуннуҥ амыдыралдын боду бадыткаан, акы-дуҥма коммунистиг партияларныҥ чаҥгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгүүнүп көрген үндезин айтыыларынын талазы-биле СЭКП-ниҥ туружун тайылбырлаар.

СЭКП Төп Комитединиҥ Пленуму

Кремльдиҥ Улуг ордузунга СЭКП Төп Комитединиҥ Пленуму бодунуҥ ажылын үргүлчүлеп, партияныҥ идеологтуг ажылынын эәлчеглиг сорулгаларынын дугайында айтыышкын чугаалашкан.

Эртенги хурал «Правда» солунныҥ кол редактору **П. А. Сатюковтуҥ** санал бериишкини-биле эгелээн. Коммунизмни тургузар талазы-биле аажок улуг ажылды организаставышаан, бистиҥ партиявыс «Делегей революциязынга бодувустуҥ кол салдарывысты бодувустуҥ ажылагый политикавыс-биле чедирер бис... Бо бедикте демисел делегей хемчээлинче шилчээн. Бо сорулганы шиитпирлээр бис—ынчаарда бис делегей хемчээлинге ыяавыла болгаш туюлунга чедир уъдуп алыр бис. Ооҥ ужурунда ажыл-агый тургузуушкунунуҥ айтыыглары биске мырыҥай өнза ужур-дузалыг болуп турар» деп В. И. Ленининиҥ айтыышкынын барымдаалап келген дээрзин оратор демдеглээн.

Бо өредиинге шуут холбаштыр Ленин янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниҥ тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынынын принцивин идип үндүрген болгаш үндезилээн. Тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынын болгаш экономиктиг чарыштыр байдалдарында социализмниҥ күштери өзүп база быжыглын, шаап халдаашкынны чорудуп турар, а капитализм туруштарын удаа-дараа ышкынып турар деп чүвени төөгүлүг хөгжүлдениҥ бүгү чорудулгазы бадыткаан.

Коммунистиг тургузуушкуннуҥ сорулгаларын шиитпирлээрде Владимир Ильичиниҥ чагааныҥ ёзугаар чогаадыкчы көөр чорук бистиҥ ниитилелдиҥ амыдыралында тиилээн деп, эш Сатюков чугаалаан. Партияныҥ Төп Комитединиҥ, ооҥ Президиумунуҥ инициативтиг болгаш үткүлдүг ажыл-чорудулгазынын чижээ-биле ажылдың ленинчи стилинге бистер шуптувус хүн бүрүде өөренип турар-дыр бис, эштер.

Ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция-биле хүн бүрүнүҥ дириг боттуг харылзааларынга Ленининиҥ тургускан чанчылы партияныҥ XX съездизининиҥ соонда эҥ калбаа-биле хөгжээн. Сөөлгү чылдарныҥ дургузунда партия Төп Комитединиҥ Бирги секретарынын, СЭКП ТК-ныҥ Президиумунуҥ кежигүннериниҥ, секретарьларынын барбаан ындыг эвилелдешкен республика азы улуг экономиктиг район чок, ындыг улуг тудуг чок. Партияныҥ доктаамал чорудуп турар съездилеринге, ТК-ныҥ Пленумнарынга, чөвүлел хуралдарга партияныҥ болгаш чүртүүҥ амыдыралынын чугула айтыыгларын чугаалажып тур. Ол дээрге Ленининиҥ билип турганы-биле алырга, коллективтиг удуртулга-дыр, ол, биске аажок улуг түннелдерни берип турар.

Төп Комитеттиҥ кылган аажок улуг ажылы улус чоннуҥ шылгатынган баштыҥызы болур партияныҥ ат-алдарын, ооҥ удуртукчуларынын ат-алдарын улам бедик көдүрүп үндүрген. Коллективтиг удуртулганыҥ принциви болза улус чон-биле сырый холбашкан, партияныҥ хөрээнге, революцияныҥ хөрээнге кызыгаар чокка бердинген ленинчи хевириниҥ шылгараҥгай ажылдакчыларын депшидип үндүреринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Кижиге чүдүүр чоруктуҥ үржуктарын ажып эрткени болгаш партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын катап тургускан чорук партияныҥ болгаш ооҥ баштыҥчыларынын ат-алдарын быжыглап турар. Ленинчи билиишкин-биле алырга, баштыҥчы — ол дээрге улус чоннуҥ болгаш партияныҥ кырында турар оракул эвес, чалымхааларда чоруп турар «дээрниҥ оглу» эвес-тир. Баштыҥчы—ол дээрге улус чон-биле, ооҥ дайынчы авангарды—партия-биле сырый холбашкан, партияныҥ болгаш улустуҥ бедик идегелин ажыглап турар революсчудур. Ол дээрге ниитилел хөгжүлдезинин дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин хандыр билип, амыдыралдың көдүрүп үндүрүп турар айтыыгларын шиитпирлээрде марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап билиркижи-дир. Чогум-на харын ленинчи хевириниҥ ындыг удуртукчуларын, ат-алдарлыг баштыҥчыларын бистиҥ партиявыс ленинчи курсту амыдыралга боттандырар дээш демиселге депшидип үндүрген болгаш олар бүгү улустуҥ ынакшылын база бүзүрелин ажыглап турарлар.

Ооҥ дараазында оратор коммунизмни тургузар талазы-биле партияга болгаш улус чонга идепкейлиг дузалап турар совет парлалганыҥ ажыл-чорудулгазынга доктаап, чүве чугаалаан. Улус ажыл-агыйынга удуртулганы эде тургузар талазы-биле партияныҥ чугула хемчегларин, чеди чыл планынын, СЭКП-ниҥ Программазыныҥ төлевилелин бүгү улустуҥ чугаалажып көөр үезинде парлалга аажок улуг ажылды кылган.

Парлалганыҥ массалар-биле харылзаазы быжыккан. Сөөлгү он чылдарынын дургузунда парлалганыҥ идейлиг деңнели илези-биле өскен, солуннарынын тиражтары ийи катап көвүдээн.

Совет Эвилелиниҥ бүгү улустарынын дылынга үнүп турар 80 миллион кезек солуннар, ол дээрге массаларга шынныг сөстү чедирип турары, бистиҥ партиявыстың 80 миллион коллективтиг организаторлары, пропагандистери болгаш агитаторлары-дыр.

Бистиҥ амыдыралывыстың болгаш партияныҥ политиказынын шыннынын массаларга чедирер деп улуг хүндүлүг хүлээлгени совет журналистерге, парлалганыҥ, радионуҥ болгаш телевидениениҥ ажылдакчыларынга бүзүрээнинге чоргаарланын турар бис.

Бистиҥ солуннарывыс—ол дээрге улус чонга солуннар-дыр, оларны улус боду кылып турар, миллион-миллион ажылчы чоннар парлалгага киржип, дуржулгазын солчуп, четпестерни шүүмчүлеп турар.

Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниҥ саны көвүдээн. Оларныҥ хүрээлецинде ам безин 5 миллион ажыг ажыл-ишчилер санаттынып турар. Ам бис ол болуушкунну улусчу корреспондентилериниҥ шимчээшкини деп адап болур эргелиг бис.

Партияныҥ Төп Комитеди парлалганыҥ ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелеп көрүп турар деп, П. А. Сатюков үргүлчүлеп чугаалаан. Чогумна харын сөөлгү он чылдын үезинде СЭКП ТК-ныҥ инициативазын ёзугаар чогаадыкчы эвилелди тургускан болгаш журналистериҥ Бүгү-эвилел съездизин эрттирген. Съездиниҥ делегаттарынга алдар болдурган хүлээп алышкынга чүве чугаалап тургаш, эш Хрущев совет журналистерни партияныҥ чоок дузалакчылары деп адаан. Ленинчи «Правданыҥ» 50 чыл болганы-биле холбаштыр СЭКП Төп Комитеди болгаш чазак бистиҥ парлалгавыстың организакчы болгаш политиктиг аажок улуг ажылын демдеглээн.

Төп Комитет, ооҥ Президиуму болгаш секретариады парлалгага хүн бүрүнүн кичээнгейин салырынын, солуннарныҥ болгаш журналдарныҥ ажылын тодаргай удуртурунун үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Парлалгага үнүп турар шүүмчүлелдиг чүүлдериниҥ дээштииниҥ дугайында сагыш салыышкынын улам улуу-биле илергейлээриниҥ эргежок чугулазын оратор ооҥ ынай чугаалаан. Солуннарга четпестерниҥ буруулугларынын дугайында материалдарны хөйну парлап, партияныҥ болгаш күрүнениҥ сагылга-чурумунуҥ үрекчилеринге кеземче көргүскенин, бюрократтарны, күрүнени оорлап турарларны, жуликтерни, маҥыстарны, күрүненин күсели-биле амыдырап олурар «чаагай» кижилерни дыннадып чарлап турар болза чогуур деп санап турар бис дээрзин ол медеглээн. Хөй-ниитининиҥ санал-оналынын мурнунга олар туруп турзуннар!

Саналынын түннелинде эш Сатюковтуҥ чугаалааны болза, марксизм-ленинизмниҥ тугу делегейниҥ кырында бедии-биле киискип турар. Улуг Ленининиҥ тугунун адаа-биле, бистиҥ дайынчы штавывыс—эш Хрущев баштаан ленинчи Төп Комитеттиҥ удуртулгазы-биле XXII съездиниҥ төөгүлүг шиитпирлерин болгаш ооҥ хүлээп алган Программазын амыдыралга боттандырбышаан, коммунизмниҥ тиилелгезинге чеде бээр бис. Бүгү кижи төрелгетенге ооҥ чыыткылыг келир үезинче орукту салыр бис.

ССРЭ-ниҥ чогаалчылар Эвилелиниҥ баштаар чериниҥ бирги секретары, хоочун совет чогаалчыларныҥ бирээзи **К. А. Фединниҥ** чугаазын Пленумнуҥ киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыннаан. Эрткен чылдың декабрьдан эгелээш, эрткен чартык чыл литератураныҥ болгаш уран чүүлдүҥ амыдыралынга кончуг улуг ужур-дузалыг болуушкуннар-биле демдеглеттинген деп, ол медеглээн. Кол чүүл ол дээрге, партияныҥ болгаш чазактың удуртукчуларынын чурттуҥ чогаадыкчы интеллигенциязы-биле ужуражыышкыннары болур, аная эш Н. С. Хрущев эҥ-не боттуубиле киришкен. Ол ужуражыышкыннарныҥ ат-сураа түгле Совет Эвилелинге эвес, харын даштыкыга безин улуг болган.

Уран чүүлге социалистиг реализмниҥ методун хөгжүдеринин, барынын чүктүҥ модернизми-биле демиселдиҥ айтыыгларын К. А. Федин бодунуҥ саналынга колдады чугаалаан.

Барын чүктүҥ модернистери совет литература-биле боттарынын тулчуушкунун бир дугаар-ла чорудуп турар эвес болгай деп, оратор онзалап демдеглээн. Биске кандыгдаа литератураныҥ догуннап турганын оларныҥ анаа-ла тооп көрбейн турган ындыг үези шагда-ла эрте берген. Ынчаарга бистиҥ чогаалчыларывыска удур чаа кампанияларны олар ам күжениишкиннигг чоруткан тудум-на, бистиҥ чүртүвуста совет уран чечен чогаадыганыҥ өзүп турар ужур-дузазын ол чорук улам-на тодаргай айтып турар. Ынчалзажок модернисчи шүүмчүлекчилер бистиҥ уран чүүлүвүстүҥ кайы-даа талазынга шоглап турза, оларныҥ онза каржы таарзынмас чоруун совет чогаалчыныҥ Коммунистиг партия-биле ыяк харылзаазы болдуруп турар.

Барыын чүктүҥ искусствоведтери болза уран чүүлдүҥ хевирлери оларга ажыктыг кылдыр чер болганга хөгжээн ёзурарын күзеп турарлар деп, К. А. Федин оон ынай демдеглээн. Кандыг-даа национал уран чүүл бир эвес Барын чүктүҥ ээлчеглиг модазын өттүнмес болза, ук үзел-бодалды ёзугаар алырга, ол уран чүүл чедир хөгжүвээннериҥ разрядынга санаттынып турар.

Колониализмден хосталыры дээш демисежип турар чурттарга уран чүүл капиталистиг системада ооҥ хөгжүп турары чергелиг үе-чадаларбиле ыяавыла хөгжүүр апаар деп маҥап болур бе, ынчаш? Социализм чурттарында уран чүүл эрги делегейниҥ былдап чоруур чурукчуларынын эген чер бүрүзүн эдерип чөрзун дээрзи бодалга тааржыр бе, ынчаш? Улус бүрүзүнүҥ төөгүзү ол улустуҥ чурукчуларынга онза орукту салбайн турар бе, ынчаш?

Совет уран чүүл хоозун шээжичиниҥ кабинединге төрүттүнмээн, улчумалдарныҥ бөдейинге төрүттүнмээн болгай деп, К. А. Федин онзалап демдеглээн. Хоочун орус чогаалчылар хамааты дайынныҥ дошкун чылдарында: баррикаданын кайы талазынга турарыл? деп шилилгениҥ мурнунга таварышкан. Ынчаарга олар боттарынын шилилгезин кылганнар. Бир эвес шилилге кылырынга алдапкан болгаш будулуушкунну эдип алыр күштү бодундан тып ап шыдаан болза—ону эдип алганнар.

Амыдыралдың кичээндириглери ышкаш, хоочун чогаалчыларныҥ салым-чолдарынын дуржулгазын, трагедияларныҥ дуржулгазын совет чогаалчылар бодунуҥ революстуг чонунуҥ кедергей улуг төөгүлүг кичээндирии-биле чергелештир шиҥгээдип ап турган. Олар чон-биле кады чаа делегейни тургузуп турган, олар Октябрьныҥ Төрээн чуртун камгалап турган болгаш Ада-чурттуҥ улуг дайынынын тиилелгелериниҥ оруу-биле чон-биле кады эрткен. Бистиҥ литературавыс барык-ла чартык чүс чылдың дургузунда Советтериҥ төөгүзүнге чарылбас болуп кирген деп, К. А. Федин онзалап демдеглээн.

ССРЭ-ниҥ чогаалчылар Эвилелиниҥ баштаар чериниҥ бирги секретары оон ынай социалистиг реализмниҥ тургустунуп келгениниҥ төөгүзүн көргүскеш, аныяк совет уран чүүлдүҥ күштерин сырый каттыштырарынга болгаш социалистиг эстетиканы ажылдап кылырынга А. М. Горькийниҥ аажок улуг ролюн чугаалаан.

Социалистиг реализм онзагай чорукту чок кылып турар болгаш чурукчунуҥ хууда бодун тоомчага албайн турар дээр янзылыг чүүл-биле бисти коргударын шенеп турарлардыр деп, оратор чугаалаан. Ынчаарга ол шын эвес чорук-тур. Социалистиг реализм болза хөй янзы чогаалчы талантыларны бодунга хаара тудуп турар болгаш оларныҥ онзагай чоруун чок кылбайн турар.

Социалистиг реализмниҥ чаҥгыс аай өзээнде ол хөй янзы хевирлерни болгаш агыышкыннарны партия кезээде онзалап демдеглеп келген, партия болза мергежилгени болбаазырангайжыдарынче чурукчуну өскерлиш чок кыйгырып келген.

Бистиҥ хүннеривисте коммунистиг тургузуушкун кижиниҥ ажыл-чорудулгазынын адыр бүрүзүнге кижи бүрүзүнүҥ ужур-дузазын мурнукзундан-даа артык күүлүү-биле бадыткап турар. Кижи ниитилелден хоорулбас, а ниитилел бодунуҥ эҥ дээре кежигүннериниҥ үлегеринге тургустунуп турар.

Кижиниҥ адын Коммунистиг партияныҥ Программазында бедии-биле көдүрген. Кижи бүрүзүнүҥ тускай онзагай чоруун хөгжүдеринге, ооҥ аажы-чаҥ шынарларын болбаазырангайжыдарынга социалистиг күрүненин болгаш ниитилелдиҥ бүгү тургузуу ханы сонуургалдыг.

Социалистиг реализм тургустунмушаан турар деп, оратор онзалап демдеглээн. Бистиҥ бүзүреливис ындыг, ону чүткүлдүг камгалаарындан кажан-даа ойталавас бис. Бис чаа делегейни тургузуп турар бис, делегейге чаа кижини тургузуп турар бис, ынчаарга совет чурукчунуҥ турар чери ол алдарлыг ажылда.

ВЦСПС-тиҥ даргазы **В. В. Гришинге** сөс берген.

Идеология ажылынын айтыыгларын чугаалажып көрген СЭКП ТК-ныҥ бо Пленуму бистиҥ чүртүвуска коммунистиг ниитилелди тургузарынын планнарын чедиишкинниг боттандырарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар деп, эш Гришин чугаалаан. Ол, делегейниҥ коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининге, социалистиг лагерьнин чаҥгыс эвин быжыглаарынга база-ла чугула ужур-дузалыг болуп турар. Бистиҥ партиявыс, эш Н. С. Хрущевка баштаткан ооҥ ленинчи Төп Комитеди партияныҥ XXII съездизининиҥ төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынын талазы-биле, совет улусту коммунистиг ёзуга кижизидериниҥ талазы-биле кайы хире улуг ажылды чорудуп турарын ТК-ныҥ Пленуму база катап бүзүреллии-биле көргүзүп турар-дыр.

Ленинчи партияныҥ кижизиткени бистиҥ ажылчын аҥгывыстың, колхозчу тараачыннарывыстың, интеллигенцияныҥ, бүгү совет улустуҥ бедик медерелдиг чоруунуҥ чайыналчак көргүзүү болза Совет чурттуҥ улуг чедиишкиннери, ылаҥгыя сөөлгү он чылдарда ооҥ чедиишкиннери болур дээрзиниҥ дугайын эш Гришин чугаалаан. Ажылчы чоннарны коммунизмниҥ ёзузунга кижизидериниҥ талазы-биле улуг ажылды совет профэвилелдерни партияныҥ удуртулгазы-биле чорудуп турар деп, ол демдеглээн.

Профэвилелдериниҥ янзы-бүрү талалыг бүгү ажыл чорудулгазы ажылчы чоннарны чурттуҥ ээзи болур медерелге, чаа ниитилелдиҥ тургузуушкунунуҥ улуг херээ дээш харыысалгалыг болурунга кижизидеринче, күш-ажылга ынакшыл, сагылга-чурумнуг, организастыг болуру, коллективизм, совет хоойлуларны болгаш социалистиг ниити чуртталганыҥ дүрүмнерин сагыыры дээн ышкаш коммунизм тургузукчузунуҥ шак ындыг чугула шынарларын быжыглаарынче угланган. Ол ажыл-чорудулгада кол чүве—күш-ажылга кижизидери болур. Социалистиг экономиканы үзүктел чок өстүреринин болгаш болбаазырангайжыдарынын, депшилгениҥ, коммунистиг харылзаларны тургузарынын болгаш чаа кижини кижизидериниҥ күчүлүг дүргедедикчизи коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин болу берген деп, оратор онзалап демдеглээн. Ол шимчээшкинде 20 миллион ажыг кижи киржип турар.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге инженерлер болгаш техниктер улам-на калбаа-биле киржип турар. Оларныҥ миллион ажыы ажылдан хостуг үезинде хөй-ниитининиҥ конструктор бюроларында, экономиктиг анализтиҥ бюрозунда, хөй-ниитининиҥ эртем-шинчилел институттарында болгаш лабораторияларында, бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда ажылдап, бүдүрүлгени болбаазырангайжыдарынга, чаа техниканы шиҥгээдип алырынга ооҥ-биле улуг салыышкынны киирип турар.

Профэвилелдериниҥ удуртулгазы-биле ажылдап турар рационализаторларныҥ болгаш чогаадыкчыларныҥ бүгү-эвилел ниитилели болгаш эртем-техниктиг ниитилел беш миллион ажыг кижилерни каттыштырып турар. Он миллиард камналганы алырының аргазын бээр ынча санныг саналдарны чеди чыл планынын чылдарынын дургузунда ажылдап кылыр болгаш шиҥгээдип алыр дээн хүлээлгени чогаадыкчылар болгаш рационализаторлар чедиишкинниг күүседип турар.

Ажылчы чоннарны кижизидериниҥ дээштиг чепсээ болза ажылчыннарныҥ болгаш албан-хаакчыларныҥ хуралдары, доктаамал болуп турар бүдүрүлге хуралдары болур деп, эш Гришин айыткан. Профэвилел организациялары кижизидилге ажылынга парлалганы болгаш көскү агитацияныҥ херекселдерин калбаа-биле ажыглап турар. Он-он миллион ажылчы чоннарны болгаш оларныҥ өг-бүлелериниҥ кежигүннерин хандырып турар культура-чырыдыышкынныҥ албан черлери кижизидилге ажылынга чугула черни эәлеп турар.

Партияныҥ айтыышкынын боттандырбышаан, профэвилелдери бодунуҥ бүгү ажыл-чорудулгазынга хөй-ниитининиҥ эгелерин быжыг-туруштуг хөгжүдүп турар деп, оратор демдеглээн. Профэвилел эге организацияларынын 96 хуузу, районнар болгаш хоорайлар комитеттериниҥ барык-ла шуптузу, хөй-хөй область комитеттери, муҥ-муҥ клубтар, библиотекаларынын хөй кезии шалын чок аппаратбиле ажылдап турар. Профэвилел организацияларында 26 миллион ажыг активтер санаттынып турар. Профэвилелдеринде хөй-ниитинин ажылы —ажылчы чоннарга эки школа, ук ажыл оларныҥ коммунистиг кижизидилгезинге, күрүнениҥ болгаш хөй-ниитининиҥ эрге-ажыктарынын дугайында сагыш салыышкынын күштелдиреринге дөгүм идиглиг болуп турар.

Совет профэвилелдериниҥ делегейде ажыл-чорудулгазы улуг кижизидикчи ужур-дузалыг болуп турар. Даштыкы чурттарныҥ профэвилел организациялары-биле харылзаалар болгаш кады ажылдажылга бистиҥ чүртүвустуҥ ажылчы чоннарын совет патриотизминиҥ болгаш пролетаржы интернационализминиҥ ёзузунга кижизидеринге дузалап турар. Социалистиг чурттарныҥ ажылчы чоннарыныҥ организациялары-биле совет профэвилелдериниҥ калбак харылзаалары калбак социалистиг дем каттыштырылгазынын чаҥгыс эвин быжыглаарынга дөгүм болуп турар, а совет профэвилелдериниҥ бүгү делегейге бүгү ажыл-чорудулгазы бүгү чурттарныҥ ажылчы чоннарынын найыралын болгаш кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге, тайбын болгаш социал депшилге дээш демиселге ажылчын аҥгынын күштерин сырый каттыштырарынга идиглиг болуп турар.

Профэвилелдериниҥ кижизидилгелиг болгаш культура-чырыдыышкын ажылында четпестер бар болуп турар деп, оратор демдеглээн. Хөй-хөй профэвилел организациялары кижилерни күш-ажылга кижизидеринге ам-даа шоолуг кичээнгей салбайн турар. Чамдык бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда чарышты, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни четпес организастап турар, бүдүрүлгениҥ чөвүлел хуралдары, эш хуузунуҥ судтары багай ажылдап турар. Ажылчы чоннарныҥ хуралдарын белеткээринде болгаш эрттиреринде четпестер хөй болуп турар.

Күш-ажылды нормаларын болгаш төлээрин шын организастаар чорук, бүдүрүлгелерге ажылдың чогумчалыг байдалдарын тургузары, ажыл үеининиҥ көрүм-чурумунуҥ болгаш ажылчы чоннарныҥ дыштанылгазынын дугайында совет хоойлуларны шыҥгыы сагыыры ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны кижизидеринге чугула ужур-дузалыг болуп турар деп, эш Гришин чугаалаан. Ынчалза-даа бо талазы-биле хажыдыышкыннарны кылып турар болгаш шыҥгыы четпестер бар болуп турар. Ол айтыыларга, чурталга-амыдырал хандырылгазынын, ургуларнын албан черлериниҥ четкизин калбартырынын айтыыгларынга ажылагый органнарынын болгаш профэвилел организацияларынын кичээнгейин күштелдирери эргежок чугула.

ТК-ныҥ бо Пленумунун шиитпирлери-биле холбаштыр кижизидилге ажылын улам ынай экижидериниҥ талазы-биле профэвилелдериниҥ тодаргай сорулгаларын ВЦСПС-тиҥ Пленумунга чоокку үеде чугаалажып көөр деп, эш Гришин чугаалаан. СЭКП ТК-ныҥ Пленумунуҥ шиитпирлери болза совет кижилерни коммунизмниҥ ёзузунга кижизидериниҥ талазы-биле партияныҥ болгаш хөй-ниитининиҥ бүгү-ле организацияларынын ажылынын дайынчы программазы болур. Совет профэвилелдери ол шиитпирлери бодунуҥ ажылынын үндезининге салыр. Олар бодунуҥ сорулгазын ажылчы чоннарныҥ коммунистиг кижизидилгезиниҥ талазы-биле, коммунизм тургузуушкунунуҥ планнарын күүседири дээш демиселче ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны мобилизастаарынын талазы-биле ажылды улам ынай экижидеринге бар болуп турар болдунар аргаларны долузу-биле ажыглаарындан көрүп турарлар.

Бо чылдың октябрьда ССРЭ-ниҥ профэвилелдериниҥ XIII съездизи болур деп, эш Гришин медеглээн. Совет профэвилелдери бодунуҥ съездизин өзүүшкүн-биле, организастыг быжыгыышкын-биле, Коммунистиг партияны, эш Н. С. Хрущевка баштаткан ооҥ ленинчи Төп Комитедин долгандыр сырый каттыжыышкынбиле уткуп турар.

Совет театрнын ажылдакчылары бодунуҥ ажыл-хөрээнге изиг ынак болгаш ол ажыл-херек чонга эргежок чугула дээрзинге ханызы-биле бүзүреп турарлар деп, ССРЭ-ниҥ улустуҥ артизи **Н. К. Черкасов** медеглээн. Чуртта театрныҥ хөй-ниити ужур-дузазы хемчээл чок өскен. Коммунизм тургузуушкунунуҥ үезинде чаа кижини, коммунизмниҥ улуг идеалдарынга бердинген кижини кижизидеринге уран чүүлдүҥ ролю кончуг өзүп турар.

Литератураныҥ база уран чүүлдүҥ ажылдакчылары-биле партияныҥ болгаш чазактың удуртукчуларынын марттың 7-де болгаш 8-те Москвага болган ужуражыышкынынга киржир аас-кежиктиг болган мен деп, оратор медеглээн. Совет чурукчунуҥ бедик хамааты хүлээлгезиниҥ дугайын партия биске сагындырган. Ынчаарга мен ам бо бедик индирни ажыглап алгаш, бистер, совет театрнын ажылдакчылары, бистиҥ партиявыстың болгаш бүгү чоннуҥ чурттап турары ышкаш, ындыг эрге-ажыктар-биле чурттап турар бис, амгы үениҥ кижилериниҥ угаан-бодал негелдериниге бодувустуҥ күштеривистиҥ болгаш талантыларывыстың бүрүн хемчээлби-биле харыылаарын оралдажып турар бис деп чугаалаар бодап тур мен. Уран чүүлдүҥ ажылдакчыларынын сагыш-сеткилин хайыктырып турар сагыш салыышкыннары чоннуҥ мурнунга чогум-на ол харыысалгалыг чоруктан тыптып кээп турар.

Бистиҥ уран чүүлүвүстүҥ кавызы кызыы, чаҥгыс кижиниҥ хууда хөөнүнге чагырткан турар үелер тургулаан. Ол үе шагда-ла эрте берген. Партияныҥ XX съездизининиҥ соонда совет театрныҥ чечектелиишкининиҥ херечилери болгаш киржикчилери бистер болдувус. Чоннуҥ сонуургалдарынын калбаанын дугайын, совет театрныҥ стилиниҥ болгаш жанрларынын хөй янзызынын дугайын херечилеп турар янзы-бүрү жанрларын—маадырлыг болгаш лириктиг, философтуг болгаш сатириктиг жанрларныҥ шиилерин янзы-бүрү коллективтер тургускан. Шекспирнин, Пушкиннин, Горькийниҥ аттарын, совет драматургтарныҥ шиилериниҥ аттарын болгаш даштыкынын депшилгелиг авторларынын чогаалдарынын аттарын театр чарлалдарындан көрүп болур. Кижи төрелгетениҥ чыып мөөҥнээни культураныҥ бүгү-ле байлактарын шиҥгээдип алырынче кыйгырган Ленининиҥ чагыын бистер эдерип турар бис.

Ынчалза-даа театрлар чамдыкта репертуар шилип алырын шын эвес кылып, душ болган, харын-даа ойлук чок, ийиги сорттуҥ шиилерин үндүрүп турар деп, эш Черкасов чугаалаан. Шын орукка туруп алырынга дузалаар дээш, бисти партияныҥ ажыы-биле шүүмчүлээни кончуг эки болган. Ол чорук чугула турган, чүге дээрге чамдык кижилер уранчүүлдү «өскенин үнүн» өттүнүп ырлап эгелеп, бистиҥ улузувустуҥ идейлиг чепсээн ындыг янзы кошкадырын оралдажып турган. Шак ындыг чоруктарныҥ алдагдалдынын болгаш хоралыын партия болгаш эш Н. С. Хрущевка баштаткан ооҥ ленинчи Төп Комитеди кончуг-ла чогуур өйүнде илереткен.

Бистиҥ баар оруувусту тодаргай айыткан, ак-сеткилдиг, кылымаа күш-ажылы-биле чаагай чүүлдү кылыр дээн кижи бүрүзүнүге орук хостуг. Барын чүктүҥ чамдык «ажылдакчыларын» бисте чогаадыкчы чорук хостуг эвес дигилеп турарынын дугайында чеже-даа чулчуруп турза, бистер мынчаар медеглээр-бис: бистер хостуг чогаадын турар бис, бистер чонга чогаадын турар бис. Ленинчи партияныҥ удуртулгазынга бистер чоргаарланып турар бис.

Ооҥ ынай эш Черкасов театрлар биле драматургтарныҥ аразында харылзаазынын дугайын чугаалаан. Амгы үениҥ дугайында эки уран-чечен шиилериниҥ аразында негелделиг өйү келген дээр ындыг шиилерни ойнап үндүрер ужурга база-ла таваржып турган бис деп, ол чугаалаан. Ындыг шиилерни көрүкчүлер сонуургавайн турар. Чүге ындыгыл? Чүге дээрге, ол шиилер бүгүдеге билдингир анаа чүүлдерни көрүскен боордан башка, боттуг ажыл-херекти, кижилериниҥ дириг болгаш янзы бүрү характерлерин көргүспээн, хоозун сөстер-биле долган болуп турар-дыр. Эҥ дээре совет актёрлар, «аҥаа турар», эки рольдар чокка чыл-чылыбиле олурар, амгы үениҥ маадырлыг кижилериниҥ бүрүн үнелиг овур-хевирлерин тургузуп шыдавас болуп турар чоруктар черле чогумчалыг эвес.

Бистер шуптувус—артистер, режиссерлар, чурукчулар, композиторлар, чогаалчылар болгаш кино ажылдакчылары—чаҥгыс херекти бүдүдүрүп турар бис, бистиҥ сорулгаларывыс чаҥгыс. Ам чогаадыкчы күштерни улуу-биле мөөҥнээр херек деп, оратор чугаалаан. Чогаадыкчы ажылдакчыларныҥ аразынга быжыг, ажылдакчы харылзаалар болгаш ботбодунга чогаадыкчы дузалажылга тургустунган турар херек.

Бистиҥ чүртүвуста чаа хевириниҥ актёру тургустунган деп, оратор түннелинде чугаалаан. Коммунизмниҥ мурнакчы, амгы үеги тургузукчузунуҥ овур-хевирин чогум-на шак ындыг актер тургузуп шыдаар. Бистиҥ улузувус дириг маадырларны депшидип үндүрүп турар. Олар муҥ-муҥ. Биске овур-хевирин тургузар кижилер хөй. Чогаадыкчы чоруктуҥ оруун биске партия айтып берип турар. Партияныҥ кыйгырып турары ол

БО ҮЕНИҢ КАЙГАМЧЫКТЫГ ЧЕДИИШКИНИ

Совет космос корабльдериниң ужудуушкунунуң чедиишкинниг доозулганын даштыкыда канчаар көрүп турары

Совет космонавтар Валерий Федорович Быковский биле Валентина Владимировна Терешкованың черге кээп чедиишкинниг хонганының дугайында СЭТА-ның дыңнадыы даштыкының бүгү хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде турбушаан. Сылдыстарга четкен алышкыларның болгаш ургбашкыларның чижеглээр чүве чок маадырлыг чоруунга делегейниң улустары магадап, оларга болгаш Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга изиг байырны чедирип турар.

БЕРЛИН. Космостуң эрес-дидим шиңгээдип алыкчылары, Совет Эвилелинин хамаатылары Валентина Терешкова биле Валерий Быковскийниң хүлүмзүрээн арыннары солуннарның байырлал шинчи книр каастап каан арыннарындан номчукчуларже көрүп олурар. «Черге кээп чедиишкинниг хонупкан!», «Валя биле Валерий! Черге ылаптыг кээп хонганыңар-биле холбаштыр чүректиң ханызындан изиг байыр!», «Космоска рекордчу ужудуушкунуң соонда база катап черде!»—деп бо эгелерни солуннар кызыл бөдүк-биле бирги арыннарын кежир парлагылаан.

В. Ф. Быковский белеткел үезинде.

Эртемнин депшилгезиниң болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының ужун маадырлыг чорукту кылган эрес-дидим космонавтар Валентина биле Валерийге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис деп, «Нейес дейчланд» солун бижээн. Космоска силернин ужудуушкунунар социализмнин чүге-даа аштырбас күжүнүң илерээшкини-дир. Силер болза силериниң чурттунарда ам эгелей берген чаа, коммунистиг эраже орукту салып турар-дыр силер деп, «Берлинр цейтунг» солун бижип турар.

ПХЕНЬЯН. «Восток-5» болгаш «Восток-6» деп, космос корабльдериниң ужудуушкуну чедиишкинниг доозулган»— деп ындыг эгенин адаабиле төп көрей солуннар совет космонавтарның черге менди-чаагай ээп келгениниң дугайында дыңнадыгларны парлап турар.

«Валентина Терешкова биле Валерий Быковский олар боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүсеткеш, черге менди-чаагай ээп келгениниң дугайын өөрүшкү-биле дыңнадым» деп, көрей-совет найырал ниитилелиниң төп эргелениниң даргазының оралакчызы Пак Ен Соп медеглээн. — Космос ужудуушкунунуң сорулгаларын күүсеткени-биле холбаштыр, мен оларга изиг байырны чедирип тур мен.' Оларның чедип алган чедиишкини бисти өөртүп тур. Боттарының ажылынга чаа улуг чедиишкиннерлиг болурун Терешкова биле Быковскийге, космосту шиңгээдип алыры-биле оларның мурнунда ужутканнарга, бүгү-ле совет ужудукчу-космонавтарга күзеп тур бис.»

БЕЛГРАД. Совет космонавтарның, эртемденнерниң, конструкторларның, инженерлерниң болгаш ажылчыннарның ээлчеглиг тиилелгези космос делгемин улам ынай шиңгээдип алырынга болгаш кижи төрелгетеннин келир үезинге кедергей улуг ужурдузалыг болур деп, югослав парлалга чаңгыс эп-сеткил-биле онзалап демдеглеп турар.

Бистиң космос вегивис совет космонавтиканың болгаш эртемниң база бир магалыг чаалап алышкыны-биле демдеглеттинген деп, «Коммунист» солун бижип турар. Валентина Терешкованың космоска ужудуушкунун ол солун чижеглээр чүве чок деп адап турар.

ДЕЛИ. «Орустуң космос ийистери черде менди-чаагай ээп келген», «космонавтар баш удур төлевилээн план өзугаар черге кээп хонган», «космоска марафончу аян-чоруктар доозулган», «Москвачылар байырлап тур»— деп ындыг эгелерниң адаа-биле индий парлалга совет космонавтарның ужудуушкунунуң чедиишкинниг доозулганының дугайында дыңнадыгларны көскү черлеринге парлап үндүрген.

Валерий Быковскийниң, Валентина Терешкованың болгаш өөрүп байырлаан москвачыларның чуруктарын парлалгага парлап үндүрген. «Восток-5» болгаш «Восток-6» деп корабльдериниң ужудуушкуннарының түңнелинде ССРЭ космоска делегейниң ийи чаа рекордтарын тургускан деп, солуннарның дыңнадыында онзалап демдеглеп турар.

НЬЮ-ЙОРК. Мөчээн сураглыг америк чогаалчы Альберт Рис Вильястың кадайы, шаанда сураглыг ужудукчу М. М. Громовка баштаткан совет самолёттун экипажының Сонгу полюсту таварты АКШ-ка ужудуп чеде бергенин парлалгага чырыткан Люста Вильямс СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынча дээн: «Совет космонавтарның ужудуушкуну кижини кайгадыптар-дыр. Мен магадаанымны илередир сөс тып шыдавастыр мен. Бо хүннерде мээң ужуражып турганым нью-йоркчулар чаа өндүр чаагай ужудуушкунга магадаашкын-биле байыр чедирип турганнар».

«Магалыг-ла чедиишкин-дир» — деп, америк сенаттын ийи хөрээжен кежигүннериниң бирээзи — Морин Нейбергер совет хөрээжен космонавт Валентина Терешкованың маадырлыг чоруун ындыг сөстер-биле характерлээн.

ЛОНДОН. «Таймс» биле «Дейли мирор» деп солуннарның эгелериниге бижээни болза: «Орус космос эжештер черде менди ээп келген», «Космоска демисел доозулган» болгаш «Валентина онаалданың күүсеттинген дугайын дээрги Хрущевка илеткеп тур».

Ужудуушкуннун доозулган дугайында дыңнадыынга «Дейли Скетч» солуннун бижип турары: «Делегейде баштайгы хөрээжен космонавт Валя Терешкова рекорд ужудуушкуннуң соонда черге ээп келген болгаш оон боду селгүүстээшкинге чорааны ышкаш шак ындыг топтуг көстүп турар. «Валерий Быковскийниң космоска ужудуп чораан үези беш хонукка чүгле алды минута четпес болган» деп «Дейли телеграф» солун бижээн.

Англи солуннар черге хонупкан соонда космонавтар Терешкова, Быковский олар-биле Н. С. Хрущевтун беседазының утка-шынарын тайылбырлап турар. Москвага космонавтарны өөрүшкү болгаш байырлал-биле уткып алыр деп турарын айытпышаан, «Таймс» солуннун демдеглеп турары: совет кижилер боттарының чуртундан космосче кыстын делегейде эң-не баштай ужудуп үнгенинге чоргаарланып турар.

ТОКИО. «Восток-5» болгаш «Восток-6» деп корабльдернин ужудуушкунун «мөнгези-биле артар чедиишкин» деп япон парлалга айтып турар. Совет космос корабльдериниң ужудуушкуну салып үндүрер үезинден эгелээш хонарынга чедир дыка ылаптыг болгаш айыыл чок болуп турар деп «Майнити» солун демдеглээн. Орбитаже хөрээжен кижини салып үндүргени ол чорукка бисти улам бүзүреткен. Совет ракета техника болгаш космос корабльдериниң аппаратураза онза улуг ылаптыг болгаш быжыг болуп турар деп, Иомиури» солун демдеглээн.

Электри чалгыларны шинчилээр институттуң ажылдакчызы доктор Накатаның корреспондентилер-биле беседазынга чугаалаары: «Космос корабльдерин черге хондурарының совет техниказы бисти база катап магадатты». Ол институттуң лабораториязы «Восток-5» болгаш «Восток-6» деп корабльдерни радио дамчыштыр хайгааараар хайгааралды чорудуп турган.

КОЛОМБО. Цейлоннуң радиозу Валентина Терешкованың болгаш Валерий Быковскийниң черге чедиишкинниг хонупкан дугайын дыңнадыр дээш өске дамчыдылгаларын соксаткан турган. Цейлоннуң солуннары совет космонавтарның ужудуушкунунуң доозулган дугайында дыңнадыгларны «Космостуң маадырлары база катап черде», «Ужудуушкун сөөлүнде Валентина биле Валерийниң байдалы тергиин эки» деп эгелер-биле парлаан.

Хөрээженнерниң бүгү-цейлон конференциязының даргазы Сильвия Фернандонун хөрээженнериниң Бүгү-делегей конгрезинге баары-биле Москваже ужудуп үнүптериниң мурнунда СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээни болза, космоска чаа тиилелге-биле холбаштыр космостуң маадырларынга болгаш бүгү совет улуска байыр чедирип тур бис. Цейлоннун хөрээженнери, бүгү делегейнин хөрээженнери-биле бир дөмей, космоска Валентинаның чедиишкининге онза өөрүп турар.

ГУАЯКИЛЬ. Гуаяс можунуң ажылчы чоннарының федерациязының удуртукчуларының бирээзи болгаш Эквадорнун Коммунистиг партиязының можу комитединиң кежигүнү Тереса Санчестин медеглээни болза, «Совет космонавтарның ужудуушкунунуң чедиишкинниг доозулган дугайында медээни улуг өөрүшкү-биле уткудум. «Тайбыңга болгаш кижи төрелгетеннин депшилгезинге бараан болур кылдыр тургускан совет эртемниң чаа тиилелге бүрүзү совет улусту, ооц чазаан, Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының магадаан сагыш сеткилди эквадоржуларның ортузунга болдуруп турар» деп, Тереса Санчес оон ынай чугаалаан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Валерийнин болгаш Валяның ужудуушкуну французтарның сорук кириишкинин болгаш магадаашкының болдурган деп, «Франция—ССРЭ» ниитилелдиң даргазы генерал Пети СЭТА-ның корреспондентизи А .Барановка медеглээн. Оларның бүгү-ле өөнүктери ол кайгамчыктыг ужудуушкунну өөрүшкү-биле хайгаарап турганнар. Совет космонавтарга изиг байырны чедирип тур мен.

«Белеткелди болбаазырангай кылган болгаш космос корабльдерин бодап, тургузуп, салып үндүрген база космонавтар биле чернин аразынга болгаш космонавтарның боттарының аразынга харылзаанның чепсектерин ажылдап кылган кижилернин кайгамчыктыг шынарларынга черле ынаныш болур дээрзин ужудуушкун көргүскен.

Төрээн чуртунга , ынакшыл-биле, кижиге болгаш бодунун чуртунун келир үезинге бүзүрел-биле сорук кирген совет хамаатыларның акыдунма сагыш-сеткил каттыштырылгазының илерээшкинин бистер ол кайгамчыктыг ужудуушкундан база-ла көрүп тур бис».

БОННЕ. СЭТА-ның корр. Ю. Борисовтун дамчыдып турары болза:

Совет космонавтар В. Терешковага болгаш В. Быковскийге дамчыдып бээрин дилээн телеграмма Бохум обсерваториязындан СЭТА-ның Боннда салбырынга келген. Обсерваториянын удуртукчузу Г. Каминскинин ат салганы ол телеграммада чугаалап турары болза: «Черге чедиишкинниг кээп хонганы-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис. Силернин ужудуушкунунарны Бохум обсерваториязы эгезинден төнчүзүнге чедир хайгаарап көөр аргалыг болган. Бистер чедиишкинге өөрүп тур бис». «Восток-5» болгаш «Восток-6» деп, космос корабльдериниң октаргайга ужудуп турганының бүгү үезиниң дургузунда ол шылгарангай эртем-техниктиг чедиишкиннин дугайында 14 км. магнитофон пленказын Бохум обсерваториязынга бижиткен.

ГФР-ниң янзы-бүрү районнарындан хөй санныг телеграммалар болгаш чагаалар Боннда Совет элчин черинин адынга келген. Оларның авторлары—бөдүүн кижилер космосту шиңгээдип алырынга Совет чуруттун чаа кайгамчыктыг тиилелгезинге өөрүшкүзүн илередип, маадыр-космонавтар В. Быковскийге болгаш В. Терешковага изиг байырны дамчыдарын дилеп турарлар.

Совет космонавтарның черге чедиишкинниг кээп хонганының дугайын бүгү парлалга дыңнадып турар. «Астронавтар космоска боттарының планын күүсеткен»—деп, «Рейнише, пост» солуннун эгезинде чугаалап турар. «Нейе Рейн-цейтунг» солуннун өнзалап демдеглеп турары болза: «Ийи космонавтарның октаргайдан бүзүрелдиг ээп келгениниң түңнелинде Совет Эвилели ийи космос корабльдериниң ийиги болгаш бо үеге чедир туруп көрбээн эң-не үр бөлүк ужудуушкунун чедиишкинниг доосканы».

«База бир улуг эртем болгаш спорт чедиишкини делегейни байлакшыткан»—деп, ол солун медеглеп турар. Делегейде бирги хөрээжен космонавт В. Терешкова америк космонавт Г. Куперниң черни долгандыр ужутканының санын 2-ден ажыг катап ажыр ужуткан деп, «Франкфуртер рундшау» солун айтып турар.

* * *

А медээ дамчыдар телетайпы деп аппараттар соксаал чокка ажылдапла тур... совет космонавтарга, бүгү совет кижилерге чаа-чаа изиг байыр чедириишкиннерин, сылдыстар аразының делгемин шиңгээдиринге чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн күзээшкиннерни ол аппараттар дамчыдып тур.

Каа-Хем суурда № 11 уруглар садының бичии чаштары чайның чылыг хүннериниң хөй кезиин даштыгаа арыг агаарга эрттирип турарлар. Олар Енисейниң ыдыында ногаан бүрүлүг ыяштар аразынга барып, боттарының кижизидикчилериниң удуртулгазы-биле бөлүктерге үстүп алгаш, чаа ырларны болгаш оюңнарны өөренип турар. Бичии чаштар янзы-бүрү үнүштерни болгаш насекомнарны чыып, бойдусту хайгаараарынга чаңчыгып турарлар.

Күзүн, ол уруглар садындан дыка хөй уруглар бирги класстарга өөренирлер. Олар бо хүннерде бирги классчының «Үжүглелиниң» күзелдиг өөнүктери апарганнар. Ында турар бүгү уруглар кадык, сергек, аас-кежиктиг дыштанып, амыдыралга чаңчыгып турар.

ЧУРУКТА: агаарлаашкын үези. Кижизидикчи Тамара Спаценко черден чыгган дириг чечектер-биле каастанылга кылырын уруглларга айтып берип тур.

Сөзү болгаш фотозу А. СОКУРОВТУУ.

„Ийи аңгы орукта“

КИНО

Делегейниң ийиги дайыны чоруп турар. 1941 чылда Болгарияны гитлержи Германия эжелеп алган. Немецтер Совет Эвилелинче оор өзу-биле халдап киргенде, Болгарияның коммунистиг партиязы чоннуң эжелекчилерге удур боо-чепсектиг демиселче кыйгырган.

Ол дүвүрээзинниг хүннериниң дугайында режиссёр Кирилл Илинчевтиң «Ийи аңгы орукта» деп кинозукуң маадырлары-биле көрүүчүлер танышарлар. Сценарийниң автору Бурян Енчев. Ук фильмни Болгарияның уран-чечен фильмнер студиязы үндүрген. Фильмниң авторлары мындыг таегүлүг чидиг байдалдыг үени шилип алганы-даа таварылга эвес. Ында кол тема — ниитилелге кижиниң туружу, тургустунуп келген байдалга хамаарыштыр демиселге бодунуң оруун шын шилип алыры боон турар.

Болуушкун бир-ле болгар хоорайда боон турар. Эрге-чагырга немецтерниң холунга кирер. Чурттакчы чоннуң ортузунда дүвүрээзин боон турар: чамдыктары эрге-чагырга ымның холунда болдур, оларны деткип, дүржок үүлгедиглерни-даа кылып турарлар. А аскелери демиселдиң оруун шиитпирлии-биле шилип алган.

Кинонуң бир кол маадыры — Владко (гимназия доозукчузу) кады өөренип турары. Анна-биле далай кыдыында маяк чаныңга кээп, күзелдерин чугаалажыр турганнар. Владконуң адазы эрес-дидим революсчу, өзүлүг-ла патриот чораан. Оон дугайын Владко чүгле дыңнаан. Аныяк оон бодунуң баштайгы ынакшылының изиг күзелдеринден өске, чүнүдаа эскербейн турган.

Долгандыр турар амыдыралда өскерлиишкиннер хөй болгулээн. Чер болганда-ла немецтерниң эжелекчи дүржок чоруу кестүр, ол ышнаш школалар казармаже шилчип, янзы-бүрү чыыштар, митингилер кылыры шыңгыы хоруглуг. Владконуң акызы Кирилл дорт, шиитпирлиг нижи. Немецтер Совет Эвилелинче халдаан деп медээ оны дораан-на дүвүредипкен. Ынчангаш демисежир деп шиитпирлеп алгаш, белеткеп эгелээр.

Оолдарның иези чуртталгазында хөйну көрген. Оглунуң чоруур дээн шиитпирин иези дыңнаваш, деткээн болгаш адазының шыгжагга чыткан винтовказын уштуп бээр. Аныының чоруур дээн шиитпирин Владко белен-не деткивес болгаш сургуул доосканының кежээзинге үр-ле белеткеп, Анна-биле байырлап, хөглээриниң дугайын бодап турар.

Доозарының кежээзи кидин-түлүк. Оолдар, кыстар эш-эш боон алган танцылап турарлар. Ынчан хоорай эрге-чагырга-зындан келген бир-ле чулчурукчу «немецтер Москваже кирип эгелээн, большевиктерни боой тудар үе келген» деп чугаалаар. Кудумчуда боо даажы үнер. Бир немец офицерни билдинмес кижи боолап өлүргеш, дезипкен болур. Кежээни доозулган деп чарлаптар болгаш дүвүрээзин эгелээр.

Владко Аннаны чидирипкеш, дилеп эгелээр. Ол аразындан ону бир-ле кижилер кажар арга-биле тудуп ап, эң-не карнызы-биле эттээш октаптар.

Ам бажыңында чүгле иези-биле Владко арткан. Владко аар бертинген. Ол душта оолдарның адазының өөрү хоорайга чедип кээр. Кириллдиң адазы эрес-дидим патриот үш чыл бурунгаар Мадридке демисеминп тура, маадырлыы-биле өлген болур.

Үстүнде болуушкуннар Владкону ханы бодандырыптар. Ол бодунуң чазыпканын чүгле өлүрүнүң мурнунда билип алыр.

Владимир болгаш Кириллдиң чурттап турганы бо бажың ийи кудумчунун белдиринде турар. Шынап-ла бо бажыңдан ийи аңгы характер, ийи аңгы орук чорупканзыг. Оларның узуну — дааш шимээнниг диргелиишкин болгаш дуссуг хаттар кээп турар далай эриин дургаар ажылчын кварталдарже углаан. Өске орук—эзэзиргей. Владко оон-биле чоруп өскен.

Ол аңаа кеззеде артар бодаан.

Кирилл адазының оруу-биле дидим базып олурар. Оон оруу ажык болгаш чырык — Болгарияны фашизмден хостаарының болгаш чуртка социалистиг ниитилелди тургузарының оруу.

Б. ДИРЧИН.

Түңнел тодаргайлаттынган

Республиканың «Урожай» эки-тура ниитилелинин хол бөмбүүнүн бирги чери дээш маргылдааның ийиги хүнүнде тус бүрү командаларның өөлчеглиг ужуражыышкыннары доозулган. Ол хүннүн баштайгы оюнунда Барыын-Хемчик биле Өвүрнүң командалары таварышкан.

Көрүкчүлер база-ла ийи чарлып, кайызы-даа боттарының командазының ойнакчызы мячикти удурланыкчызынга чидиртиптерге-ле адыш часкаашкыннары-биле хей-аът киирип турган.

Оларның саны деннежип, 10:10 апарган. Барыын-Хемчик районнун ойнакчылары хенертен темпини чаалап ап, үш санны ажыр берип алганнар. Ынчалза-даа өвүржүлер оон база-ла тудавайн, ийи мячикти чаалап алган.

— Чаңгыс дем, эки найырал, оюн үезинде тиилелгени чедирер — деп чамдык көрүкчүлерниң чугаалап турганы ышкаш, барыын-хемчикчилер шынап-ла демниг ойнааш, удурланыкчызын тиилеп, ниитизи-биле 2:1 санга уткан.

Оон дараазында Кызылдың профессионал-техниктиг училищезинин ойнакчылары Тожунун, Тес-Хем — Бии-Хемнин, Чөөн-Хемчик — Каа-Хемнин, Барыын-Хемчик — Тожунун командаларын улуг демисел чокка удуп алганнар.

Өвүр район биле Кызылдың профессионал-техниктиг , училищезинин командаларының сөөлгү ужуражыышкыны душкүүрлүг байдалга эрткен. Боларның кайызы-ла тиилей-дир, ол команда бирги дөрт чер дээш, а уттурганы 5—8 чер дээш ойнаар апаар.

Өвүржүлер баштайгы оюнда көрүкчүлерниң адыш часкаашкыннарынга хей-аът киирип, инициативаны чаалап алгаш, саның 13-ке чедирип алзадаа оон бедитпээн. Аныяк механизаторлар бүгү күжүн үндүрүп турган удурланыкчызынга четкеш, оларны ол-ла санынга уткан.

Ийиги оюнда Өвүр командазы тиилелгени чедип алза-даа, олар бирги оюнда удуп алыр таарымчалыг байдалын четче ажыглап шыдаваанындан үшкү оюнда чер албайн, дораан-на механизаторларга уттурган.

Ийи хүннүн демиселинин түңнелинде Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарның болгаш профессионал-техниктиг училищениң командалары финальга бирги дөрт чер дээш демисежир эргени чаалап алганнар.

Каа-Хем, Бии-Хем, Өвүр, Тожу районнарның командалары дараалашкак 5—8 чер дээш демисежир.

А КУМАЯК,
кол судья.

Кызыл хооркуускомунда

Кызыл хооркуускому бодунуң хуралынга хоорайларга болгаш ажылчын суурларга хамаатыларның хуузунда мал азыраарын хоргудаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының багай күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген болгаш Кызылдың элээн хөй чурттакчылары хуузунда иректерни, аттарны, хаваннарны, өскүлерни болгаш хойларны ам-даа азырап тутпушаан турарын демдеглээн. Коммунал ажыл-агый болгаш хоорайның шагдаа килдизинин органнары хуузунда мал азырап турар чурттакчыларга хамаарыштыр кошкак хемчег ап турар. Хоорай Совединиң күүскому Кызыл хоорайга хуузунда мал азыраарын шуут болдурбазының бүгү хемчегларин алырын хоорайниң коммунал ажыл-агый болгаш шагдаа килдистериниге дааскан. Кызылга хуузунда мал ажаап азыраарын хоргудаар дугайында шиитпирин бо чылдың июль 1-ге чедир күүсеттээн хамаатыларның малын албадал-биле хавырар дугайында хемчегларин алырын шиитпирде айыткан.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага булуттарлыг, чамдык черлерге дымырадыр чаар, барын чүк угланыышкынныг хат дыңзыыр хүн болур. Агаарның температуразы: республикага 22 — 26, Кызылга 24 — 26 градус изиг болур.

Аңгы тулчуушкуннары

АНГЛИЯ

Манчестер каналы-биле (Англия) суднолар чорууру ийи хүннериниң дургузунда бүрүн соксаан. Оон чылдагааны болза чүк сөөртүр судноларның далайжыларының күш-ажылдың багай байдалдарынга удурланган ажыл соксадыышкыны болган.

НОРВЕГИЯ

Норвегияның механиктериниң, автобустар чолаачыларының болгаш кондукторларының ажыл соксадыышкыны эгелээн. Ажыл соксадыышкынында 5 мун хире кижи киржип турар. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин бедидерин негеп турарлар.

ИНДИЯ

Пенджаб штаттың 3 мун пөс-таавычылары ажыл төлевирин бедидерин болгаш амыдыралдың байдалдарын экижидерин негевишаан, ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ажыл соксадыышкынының уламындан Пенджаб штаттың бүгү-ле пөс-таавы фабрикалары ажылдавайн турупкан. Штаттың профэвилелдери ажыл соксаткан пөс-таавычыларга деткимчени көргүзүп турар.

Мадраста «Букингэм энд карнатик милс» деп англи-индий компаниянын пөс-таавычылары июньнун 11-ден эгелеп ажыл соксаткан. Ажыл төлевирин улгаттырар дугайында пөстаавычыларның негелдезин ханды-рарындан компаниянын албан чери ойталаан соонда, ажыл соксадыышкынын чарлаан.

СВАЗИЛЕНД

Ажыл төлевирин бедидерин, кушажылдың байдалдарын экижидерин болгаш колонизаторларның күткээни хоойлуну өскертирин негээн ажылчы чоннарның бүгү-ниити ажыл соксадыышкыны Свазилендиде ай хире үргүлчүлеп турар. Ажыл соксадыышкынының калбарыышкынындан корткан англи колонизаторлар ажыл соксадыышкынын базар дээш, 800 хире солдаттарны болгаш офицерлерни Свазилендиже буу-хаа немей эккелген. Террорнуң болгаш ук черниң чурттакчы чонун коргударының кампаниязы Свазилендинин бүгү девискээринде калбарган.

Ужур-дүржок аажылаар чоруктар турза-даа. Свазилендиниң чамдык черлеринде ажылчы чоннар ажыл соксадыышкынын үргүлчүлевишаан турар.

(СЭТА).

ГРЕЦИЯДА БАЙДАЛ

АФИНЫ. (СЭТА). «Национал радикал эвилел» (ЭРЭ) деп башкарыкчы партиянын ажылдакчызы Пипинелистиң албанның чазаа дээр чазакты тургускан соонда Грециядa иштики политиктиг байдал база катап чидигленген. Ол партийжи эвес дээр чазактың составында барыын үзелдиглер ЭРЭ-ниң ажылдакчылары-биле бир деңсанныг кирген чоруу оппозицияның болгаш хөй-ниитиниң күүлүг удурланыышкынын болдурган. Чаа чазактың тургустунганын парлалга ЭРЭ-ниң өзу-чурумун эрге-чагырга катап тургузарының оралдажыышкыны кылдыр көрүп турар.

«Төптүң эвилел» деп оппозициялыг буржуаз партия Пипинелистиң чазаанга удур бадылаар деп медеглээн. Депшилгечилерниң партиязы база ындыг медеглелди кылган.

ЭДА дээр чөөн үзелдиг чаңгыс аай демократтыг партияның күүскому болза, барын үзелдиглериниң улуска удур сулчээзиниң түңнели болган ол чазактан доп-дораан дүжерин бодунуң медеглелинге негээн. Ук чазак улуска удур политиканы үргүлчүлээриниң болгаш улустуң демиселин базарының чепсээ болурун ооц составы көргүзүп турар. Бо медеглелде чугаалап турары болза, чаа парламент сонгулдага оптуг кажар арганы белеткээри, Саланиктерге болган кемниг үүлгедиглериниң буруулугларын чажырар оралдажыышкын Пипинелистиң чаа чазаанның сорулгазы болур. Чаа чазак улус чонга болгаш демократияга өжээннинг чазак-тыр.

Барыын үзелдиглернин сулчээзин шиитпирлиг демисел-биле үзе шавар, чуртка демократияның эрге-ажыктарын болгаш таарымчалыг политиктиг байдалды катап тургузарын негеп турар шиитпирни үндүрерин, бүгү партияларның бүзүрелин хандырар чазакты тургузарын, демократтыг чаартылгаларны боттандырар сорулга-биле өзулуг хостуг чаа парламент сонгулдазын чорударын чедип алыр деп, ЭДА-ның күүсекчи комитеди ол чазакка удур турар бүгү партияларны болгаш Грециянын улузун кыйгырган.

«Вима» деп буржуаз солуннун демдеглеп турары болза, Пипинелистиң чазаанның тургустунганы Грециядa чазак кризизинин үзүткаттынганы ол болур эвес, харын база ону улам чидиглендирип турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын. № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 24—63, редакторнун оралакчызының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 35—24, пропаганда килдизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23—35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25—38, партийжи амыдырал килдизинин 37—13, иштики информация килдизинин 20—60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21—27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал килдистериниң 22—64, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 21—47. Солун келбейн барганда 32—75 телефонче долгаар.

ТС—01241.

Культура министерствозунун типографиязы

Кинотеатрларга

ИЮНЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Максимка» 10, «Бирги оол» 12, 2, «Чөөн чүктүң хөрээженнери» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга программалар 10, «Ласточка» 11.15, 1.15, «Улуг амыдырал» (1-ги серия) 3.15, 7.15, «Улуг амыдырал» (2-ги серия) 5.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга программалар 10.30, «Сапыкты тын алыр дээш» 12.30, «Ынакшылдыг хөгжүм» 2.30, 4.30, «Машинист» 6.30, 8.30 шактарда.

«БОСТОК»: «Калимантанга боолаашкын» 11.15, 1.15, 3.15, «Олча-ажык сургеи чолаачылар» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Гаврош» 11, 1, «Хүннээректиг шынааның аялгазы» 3, 7, «Поездиден дүжүп калган кижи» 5, 9 шактарда.

ИЮНЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ийи дайынчы» 10.30, 11.15, 1, «Кайгамчыктыг чеди» 2.40, 4.20, 6, 7.40, 9.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дагларда застава» 11.15, 1.15, 3.15, «Чөөн чүктүң хөрээженнери» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Улуг амыдырал» (1-ги кеззэ) 10.30, 2.30, 6.30, «Улуг амыдырал» (2-ги серия) 12.30, 4.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дидим кижилер» 1, «Симлеге болган ынакшыл» (1-ги серия) 3.15, 7.15, «Симлеге болган ынакшыл» (2-ги серия) 5.15, 9.15 шактарда.